

INSTITUT
ZA
ISTORIJU

PRILOZI

GODINA XIV
BROJ 14-15

SARAJEVO 1978

YU ISSN 0350-1159

Mr Behija Zlatar

O NEKIM MUSLIMANSKIM FEUDALNIM PORODICAMA U BOSNI U XV I XVI STOLJEĆU

Pitanje nastanka i razvitka muslimanskih feudalnih porodica je veoma složeno i malo izučavano. O ovom problemu u našoj istoriografiji malo je pisano. Ni ovaj rad nema pretenziju da dá potpun odgovor na pitanje nastanka i razvitka muslimanskog plemstva u Bosni. Naime, bila bi potrebna mnogo veća arhivska istraživanja da bi se ova tema svestranije i temeljitije obradila.

U ovom radu učinjen je pokušaj da se na osnovu raspoloživih izvora, u prvom redu deftera, i literature obradi porijeklo nekih muslimanskih feudalnih porodica u Bosni do kraja XVI stoljeća. To su mahom porodice domaćeg porijekla, ali ima i izvjestan broj onih, čiji su rođonačelnici došli sa strane i ostali u Bosni. Ovdje su dati kraći podaci o pojedinim porodicama, kao i o nekim članovima tih porodica. Riječ je o oko 180 značajnih ličnosti. Šestorica od njih bili su veliki veziri, petorica veziri, dvadeset ih se nalazilo na položaju beglerbega u raznim ejaletima Osmanskog Carstva, oko četrdeset ih je vršilo dužnost sandžakbega po raznim provincijama, nekoliko ih je vršilo dužnost admirala turske flote. Ostali su bili kapetani, seraskeri, miralaji, spahije, mutevelije, kadije.

..

Dolaskom Turaka nastaju mnoge krupne promjene u Bosni. Pored svog državnog uređenja, izrazito centralističkog, Turci donose i svoje društveno uređenje, svoju vjeru i svoje pravo.

Od pada Bosne pod tursku vlast 1463. godine, pa do kraja XVI stoljeća Osmansko Carstvo, u čijem se okviru nalazila i Bosna, doživljava stalni uspon. U tom periodu Turci su zauzeli velika područja kako na istoku tako i na zapadu. U XVI stoljeću Osmanlije poduzimaju više vojnih pohoda u samoj Bosni sa područja Bosne, koja u to vrijeme postaje isturena krajina (serhat) prema Austriji i Mletačkoj Republici i zbog toga dobiva specifičan položaj u okviru Osmanskog Carstva. Značajno učešće

u ovim pohodima uzimaju ljudi domaćeg porijekla. Oni koji su se isticali dobivali su za svoje zasluge posjede (timare i zajamete).¹⁾ Već početkom XVI stoljeća u Bosni je uvedena praksa da se timari i zijameti dodjeljuju uglavnom domaćim spahijama.²⁾ Ta je činjenica znatno uticala na učvršćenje domaćeg muslimanskog plemstva u Bosni. U kanun-nami bosanskog sandžaka iz 1516. godine stoji: »Neka se tezkireli timari ne kvare i ne pretvaraju u tezkiresiz timare. (Isto tako) neka se tezkiresiz timari ne pretvaraju u tezkireli timare, (nego) neka ostanu onakvi kakvi su. A kada ostanu upražnjeni (mahlul), neka se opet daju ljudima toga vilajeta, koji su lišeni posjeda (mazul), jednakah tim zeametima, odnosno timarima, a neka se ne daju ljudima lišenih posjeda iz drugih sandžaka. Neka se upražnjeno leno svakog sandžaka dodijeli opet čovjeku lišenom posjeda u tom sandžaku.«³⁾

Ovakva odredba bosanske kanun-name znatno je uticala na jačanje domaćeg plemstva. Muslimanski feudali su držali najveći dio posjeda u svojim rukama, a velik broj ih je sačuvao svoje posjede još iz predturskog perioda.

Turci su u svoje redove uvrštavali pripadnike domaće vlastele i vojničkih redova, te su mnoge spahije u početku predstavljali direktne potomke srednjovjekovnog bosanskog plemstva i pripadnika predturskih vojnih redova.⁴⁾ Ukoliko su te spahije prihvatile islam, dobivali su titulu *beg*, i često se uzdizali do položaja sandžakbega, beglerbega i vezira. Ti ljudi sačinjavali su dobar dio domaće feudalne klase i bili glavni oslonac Porte u Bosni.

Za razliku od zapadnoevropskog plemstva, osmansko plemstvo je bilo »vojničko plemstvo u koje je mogao dospjeti svaki podanik musliman, ako se istakne zaslugama za državu, naročito ratničkim. Plemićki naslov *beg* pripadao je samo predstavnicima vojnog reda.«⁵⁾

Pored odredbe bosanske kanun-name da se timari i zijameti dodjeljuju samo domaćim ljudima, na jačanje muslimanskog plemstva u Bosni uticalo je i uspostavljanje tzv. odžakluk-timara (pravo nasljedstva timara u jednoj porodici). Odžakluk-timari su uspostavljeni neposredno poslije

¹⁾ Timar je leno koje je dodjeljivano uglavnom za vojničku službu, dok su zijameti bili vezani samo za vojničke dužnosti nego i za funkcije u administrativnom aparatu. Njihovi uzivoci nosili su plemićki titulu *beg*. O tome vidi H. Šabanović, *Vojno uređenje Bosne od 1463. do kraja XVI stoljeća*, Godišnjak društva istoričara Bosne i Hercegovine (GDI BIH), XI/1961, str. 198.

²⁾ A. Sućeska, *Položaj bosanskih Muslimana u osmanskoj državi*, Pregled 5, Sarajevo 1974, str. 483.

³⁾ Pojedina rečenica upućuje na zaključak da je ta praksa primjenjivana i u drugim sandžacima: Kamuni i kasunname za bosanski, hercegovački, zvoznicki, ključki, črnogorski i skadarski sandžak, Sarajevo 1967, str. 26.

⁴⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Sarajevo 1959, str. 17.

⁵⁾ H. Šabanović, *Bosanski diwan*, Prilozi za orijentalnu filologiju (POF), XVIII—XIX/1968—69, Sarajevo 1973, str. 11.

velikog poraza turske vojske pod Siskom 1593. godine, beratom tadašnjeg bosanskog beglerbega Mustafa-paše Ajaspaića.⁶⁾

Međutim, moguće je da su i ranije stečeni timari i zijameti ostajali u porodici i nasljeđivani po sistemu odžakluka. Naime, u nekim turskim dokumentima pojedine spahije tvrde za sebe i svoje pretke da svoje posjede drže još od osvojenja Bosne.⁷⁾ Pregledajući deftere iz XVI stoljeća, može se vidjeti da su posjedi pojedinih porodica nasljeđivani u porodici. Zbog oskudnosti podataka još uvijek se ne može reći u kakvoj je mjeri bilo to nasljeđivanje prije konačnog ozakonjenja nasljednih timara 1593. godine. Prema podacima N. Filipovića u radu o odžakluk-timarima⁸⁾, na osnovu deftera iz XVI stoljeća vidi se da su »sinovi nasljeđivali timare svojih očeva u određenoj količini i prema određenim okolnostima. Veći dio su dobivali iza oca koji je poginuo na bojnopolju nego iza oca koji je umro prirodnom smrću«. Dakle, nasljedstvo se prenosilo uglavnom na sinove, a kasnije makon ozakonjenja odžakluk timara 1593. godine broj nasljednika se proširuje i na druge članove obitelji.

U stvaranju muslimanskog plemstva u Bosni značajnu ulogu odigrao je i proces islamizacije. Prvi podaci o prelasku na islam datiraju još od 1435. godine kada Turci stižu prve, iako ne još trajne pozicije u Vrhbosni. Ti prvi slučajevi islamizacije odnose se na članove istaknutih srednjovjekovnih porodica. Već u doba Mehmeda Osvajača javljaju se vojvode i političari porijeklom iz Bosne: Ali-beg »gospodar zemlje Pavlovića«, Ali-beg Vlahović i njegov brat Ismail Vlahović, Sinan-paša Borovnić i mnogi drugi.⁹⁾ U najranijim katarstarskim popisima vidi se da su većina posjednika timara i zijameta bili sinovi hrišćana ili su u srodstvu s hrišćanima. Radi ilustracije navedu nekoliko primjera: Radivoj i Milovac rođaci Ali-bega, Jakub-beg, brat Radosava, Sinan-beg, sin Dragala¹⁰⁾, Hamza-beg, sin Obrena¹¹⁾, Ahmed-beg, kapidžibaša, sin Radića, koji je početkom XVI stoljeća imao najveći zijamet u Bosni (100.088 akči)¹²⁾, i drugi. U ovom ranijem periodu javlja se i dosta sinova Abdulaha, što takođe ukazuje na hrišćansko porijeklo.

⁶⁾ A. Sućeska, *Evolucija u nasljedstvu odžakluk timara u bosanskom pašaluku*, GDI BIH XIX/1970—71, Sarajevo 1973, str. 35.

⁷⁾ A. Sućeska, *Neke specifičnosti Bosne pod Turcima*, Istorijske pretpostavke republike Bosne i Hercegovine, Institut za istoriju radničkog pokreta, Sarajevo 1968, str. 44.

⁸⁾ N. Filipović, *Odžakluk-timari u Bosni i Hercegovini*, POF V/1954—55, Sarajevo 1955, str. 260.

⁹⁾ A. Handžić, *O islamizaciji u sjeveroistočnoj Bosni*, POF XVI—XVII/1966—67, Sarajevo 1970, str. 30.

¹⁰⁾ Istanbul, Başbakanlık Arşivi (BBA), Tapu defter (TD) № 18, Sumarni defter bosanskog sandžaka iz 1485. godine. Fotokopije u Orijentalnom institutu u Sarajevu (OIS) br. 61, fo 19, 26, 37, 71 i 82.

¹¹⁾ BBA, TD № 974, Sumarni defter bosanskog sandžaka iz 1489. godine; OIS br. 88 fo 43.

¹²⁾ BBA, TD № 56, Sumarni defter bosanskog sandžaka iz 1516. godine; OIS br. 63 fo 24; Historijski arhiv Dubrovnik (HAD), Consilium Rogatorum (Cons. Rog.) 168, 38, 79.

Feudalnu klasu u Bosni u početku sačinjavaju feudalci »porijeklom izvan Bosne kao i veliki broj domaćih feudalaca među kojima i dalje ima feudalaca hrišćana.«¹³⁾ Ali već krajem XV stoljeća, a naročito tokom XVI stoljeća, broj hrišćana feudalaca se stalno smanjuje. Većina njih je primilo islam, zadržalo uglavnom svoje posjede i zajedno s doseljenicima spahijama i potomcima visokih činovnika porijeklom iz Bosne sačinjavali su muslimansku feudalnu klasu toga doba. Oni hrišćani spahije koji nisu prihvatili islam bili su u nešto nepovoljnijem položaju od feudalaca muslimana, ali su i oni i dalje zadržali status feudalca.

Na islamizaciju stanovništva u Bosni, pored drugih faktora, uticali su, naročito na svoje rodake i potomke oni Bosanci, koji su odranije postali visoki funkcioneri na Porti. Od mnogobrojnih primjera navešću primjer Mustafa-paše Sokolovića, koji je na islam preveo stanovnike cijelog svog rodnog sela. Islam su prihvatili oni ljudi koji su željeli da po boljšaju svoj društveni i ekonomski položaj, kao i oni koji su sanjali o visokim položajima u osmanskoj vojnoj hijerarhiji, jer kao hrišćani nisu mogli imati te prednosti.¹⁴⁾ »Proces islamizacije odigrao je značajnu ulogu i stvorio moralnu i socijalnu osnovu za učvršćenje moći i ugleda domaćeg plemstva.«¹⁵⁾

U islamizaciji domaćeg stanovništva značajnu ulogu odigrali su i gradovi kao centri muslimanske kulture i civilizacije. Gradovi i kasabe razvijaju se širom zemlje i postaju administrativni, kulturni i privredni centri. Bilo da su to gradovi koje Turci zatiču i dalje razvijaju ili gradovi koje oni sami osnivaju, svi oni poprimaju islamsko-orientalni karakter. Islamsko-orientalni grad razlikuje se od evropskog grada po svom nastanku, razvitku i svojoj ulozi.¹⁶⁾ Više gradova u Bosni osnovali su sandžakbezi, veziri, većinom iz Bosne. Podizanjem svojih kulturnih i drugih objekata, i na taj način formiranjem gradskih naselja, ovi ljudi su udovoljavali kako lokalnim tako i širim potrebama. »Osnivanje gradova bilo je faktički rezultat državne politike, što je država ostvarivala preko institucije vakufa.«¹⁷⁾ Članovi pojedinih begovskih porodica često su podizali istovremeno niz svojih vakufskih objekata (kulturnih, prosvjetnih, privrednih i drugih) i na taj način osnivali nova gradska naselja. Tako je, na primjer, podizanjem džamije, osnovne škole i nekoliko dućana u selu Hrvace u nahiji Sinj i Cetina (kliški sandžak) Ferhad-beg Sokolović, sandžak-beg tog sandžaka (kasnije paša) oko 1570. godine udario temelje

novog kasabi. U istom sandžaku i u isto vrijeme Ferhad-beg je osnovao i kasabu Zemunik.¹⁸⁾

Utvrđeno je, takođe, da je osamdesetih godina XVI stoljeća kasabu Novosel (najraniji naziv današnjeg Donjeg Vakufa), osnovao domaći plemić Ibrahim-beg, sin poznatog krajišnika Malkoč-bega.¹⁹⁾ Nedaleko od Donjeg Vakufa formirana je, nešto kasnije, i kasaba Česta, prvobitni naziv za današnji Gornji Vakuf. Ovu kasabu osnovao je Mehmed-beg Stočanin krajem XVI stoljeća. Zna se isto tako da je Mustafa-paša Sokolović, oko 1555. godine, podizanjem svojih vakufskih objekata u svom rodnom kraju, osnovao kasabu Rudo. Hadži Mustafa-aga kizlar-aga u carskom dvoru isto tako je, opet podizanjem svojih zadužbina u rodnom kraju, udario temelje Novom Jajcu, kasnijem Varcar Vakufu, današnjem Mrkonjiću.²⁰⁾

Pored vakufa, kao urbanog faktora, na razvitak gradova u Bosni u demografskom smislu uticala je takođe jedna važna povlastica. To je tzv. *muafijet* tj. potpuno ili djelomično oslobođanje muslimanskog rajnskog stanovništva od feudalnih i državnih obaveza. Ove privilegije znatno su podsticale priliv rajnskog muslimanskog stanovništva u gradove.²¹⁾

Muslimanska feudalna klasa svoj položaj učvrstila je tokom XVI stoljeća, ne samo kroz timarski sistem nego i sticanjem velikog broja čiflika. Ovi čiflici ostajali su u nasljeđe jednoj porodici, a mogli su se prodati ili zamijeniti. Zbog svog mnogo povoljnijeg materijalnog položaja, feudali su uspijevali da većinu čiflika zadrže u svom posjedu. Najviše uspjeha u sticanju čiflika imale su one porodice koje su posjedovale veću ekonomsku moć i političku snagu. Zahvaljujući, između ostalog, i procesu čiflučenja, bogatiji feudali će još jače učvrstiti svoj položaj i kasnije će biti najistaknutiji predstavnici begovskih porodica.²²⁾

Na razvitak muslimanske feudalne klase veliki uticaj imale su borbe koje su tokom cijelog XVI stoljeća poduzimane s tla Bosne. U ovim borbama značajnu ulogu imale su spahije sastavljene uglavnom od potomaka domaće vlastele. Učestvo u ovim pohodima oni dobivaju poseban status u okviru Turskog Carstva.²³⁾

U Bosni, kao isturenom krajiškom ejaletu, najveći dio tereta i pri napadu i pri odbrani padao je na leđa domaćih ljudi. Oni katkada i sami poduzimaju osvajačke pohode prema zapadu. Kako je jedan broj tih ljudi imao rođake funkcionere na Porti, oni su, zahvaljujući moći i utjecaju tih rođaka, uspijevali da očuvaju svoja imanja i da se postepeno pretvore u provincijsku aristokraciju. Inače, u osmanskoj državi se nije dozvoljavalo učvršćenje na vlasti aristokratskih porodica, te se događalo da su u Anadolu pojedine moćne porodice bile prosto uništene. Međutim, po provincijama je stanje bilo drugačije. Daleko od centralne vlasti, pro-

¹³⁾ A. Handžić, *O formiranju nekih gradskih naselja...*, POF XXV/1977, str. 140-141.

¹⁴⁾ Isto, str. 145.

¹⁵⁾ Isto, str. 152.

¹⁶⁾ A. Handžić, *Značaj muafijeta u razvitku gradskih naselja u XVI vijeku*, JIC 1-2/1974, str. 67.

¹⁷⁾ A. Sućeska, *Ajani*, Sarajevo 1975, str. 172.

¹⁸⁾ Isto, str. 171.

¹³⁾ N. Filipović, *Napomene o islamizaciji u Bosni i Hercegovini u XV vijeku*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Godišnjak, knj. VII, Centar za balkanološka ispitivanja, knj. V, Sarajevo 1970, str. 152.

¹⁴⁾ H. Šabanović, *Bosanski divan*, POF XVIII-XIX/1968-69, Sarajevo 1973, str. 11.

¹⁵⁾ N. Filipović, *O nastanku feudalnih posjeda muslimanskog bosanskog plemstva*, Pregled V, Sarajevo 1963, str. 392.

¹⁶⁾ N. Filipović, *O problemima društvenog i etničkog razvika u doba osmanske vlasti*. Prilozi — Institut za istoriju br. 11-12, Sarajevo 1976.

¹⁷⁾ A. Handžić, *O formiranju nekih gradskih naselja u Bosni u XVI stoljeću*, POF XXV/1977, str. 167.

vincijski begovi su lakše uspijevali da održe svoje posjede. Naročito je to bilo evidentno u Bosni, zahvaljujući između ostalog i činjenici da je u XVI stoljeću znatan broj funkcionera Osmanskog Carstva bio južno-slovenskog porijekla. Njihovi potomci i rođaci koji su ostajali u rodnom kraju nastojali su da svoja imanja na neki način očuvaju u porodici. Kako njihov rođaci visoki funkcioneri nisu mogli ostavljati u nasljedstvo svoj položaj, oni su zavještali svoja velika imanja, a za upravnika vakufa ostavljali svoje potomke.

O porijeklu muslimanskog plemstva u Bosni iznošena su razna mišljenja. Najiscrpnije o tom pitanju pisao je prof. V. Čubrilović. Prema mišljenju koje taj historičar zastupa u svom radu: *Poreklo muslimanskog plemstva u Bosni i Hercegovini*²⁵⁾, to plemstvo je različitog porijekla:

1. Bosanski begovi su porijeklom od nekadašnjeg bosanskog plemstva. To su, po mišljenju Čubrilovića, porodice Kovačevići, Sijerčići, Todorovići, Ljubovići itd.

2. Bosanski begovi su potomci hrišćanske djece ili sinova muslimanskih ljudi iz naroda, koji su svojim sposobnostima dospjeli do visokih položaja. Potomci ovakvih ljudi čine većinu muslimanskih begova.

3. Bosanski begovi su potomci turskih visokih činovnika, čiji su očevi služili u Bosni, dobili tu timare i tu ostali. Takve porodice su Čengići, Miralemi i druge.

Prema raznim porodičnim predanjima, dosta muslimanskih porodica porijeklom je iz Azije. Ali ta predanja ne mogu se uzeti kao sasvim tačna i ne mogu se potpuno odbaciti. Naime, moguće je da su pojedini funkcioneri s istoka, dobivši posjed u Bosni, tu ostajali i osnivali svoje porodice. Ali, oni su se uglavnom uklopali u domaće stanovništvo i vremenom gubili svoje etničko obilježje.

Posmatrajući genealogije muslimanskih feudalnih porodica do kraja XVI stoljeća, vidi se da je većina ovih porodica domaćeg porijekla, bilo da su potomci istaknutih rodova iz srednjeg vijeka i srednjovjekovnog seoskog plemstva ili ljudi iz Bosne i drugih naših pokrajina koji su, prihvativši islam, uspijevali da dostignu visoke položaje i obezbijede svojim porodicama vlast i ekonomsku moć. Manji dio ovih porodica porijeklom je iz Azije, Mađarske, Albanije, Bugarske, kao i drugih provincija Osmanlijskog Carstva. I najzad postoji jedan broj porodica za koje se ne može utvrditi porijeklo.

Izvodeci genealogije ovih porodica, koliko je bilo moguće, i obrađujući pojedine ličnosti koje su pripadale muslimanskom plemstvu, stiče se utisak da je dosta tih ličnosti dobivalo visoka zvanja u Osmanskom Carstvu, jer se o njima sačuvalo najviše podataka. Bilo ih je koji su dostigli rang sandžakbega, beglerbega, vezira, kao i niz drugih značajnih funkcija u turskom upravnom i vojnom aparatu. Članovi muslimanskih begovskih porodica tokom cijele turske uprave predstavljali su najjači oslonac

osmanske vlasti u Bosni. Oni su vodili glavnu ulogu ne samo u političkom i ekonomskom nego i u kulturnom životu Bosne.

Od svih tih porodica jedan broj se zadržava u Bosni. Neke postaju čuveni rodovi u XVII stoljeću (Čengići, Ljubovići, Firdusi, Atlagići, Lakišići), mnoge su se zadržale u Bosni i u kasnijem periodu (Kopčići, Sokolovići, Vihći, Obrenovići, Malkočići-Dugalići, Arnautovići, Repovci, Alibegovići), a neke od tih porodica potpuno iščezavaju (Tardići, Minetovići, Borovinići, Katusići), ili ostaju samo muteveliji svojih vakufa (Jahjapašići i Boljančići). Izvjestan broj muslimanskih begovskih porodica ulazi i u narodno pjesništvo, naročito u epske muslimanske pjesme. (Lakišići, Ljubovići, Vihći, Kopčići, Sokolovići, Atlagići, Čengići.)

O običnim spahijskim porodicama nema dovoljno podataka u defterima, budući da defteri, u kojima bi se inače mogli naći takvi podaci, ne donose precizno imena.

U XVI stoljeću, kada Osmansko Carstvo dostiže i svoj najviši uspon, u oblasti kulture dobar broj naučnika potjecao je iz Bosne. Neki od njih ubrajaju se među najkрупnije naučnike islamske kulture osmanskog perioda.²⁶⁾ Njihov doprinos bio je veći na polju vjerskih i društvenih disciplina, nego na polju prirodnih nauka.²⁷⁾ Među istoriografima Osmanskog Carstva XVI i XVII stoljeća ističe se i Bosanac Ibrahim Alajbegović-Pečević, čije djelo *Tarih-i Pečevi* daje pregled događaja u Osmanskom Carstvu od vremena Sulejmana Velikog do 1640. godine.

I književnost se u ovo vrijeme vidno razvijala u Bosni u okviru sveobuhvatne islamske kulture. Već od XV stoljeća javljaju se naši ljudi koji svoja književna djela pišu na arapskom, turskom i perzijskom jeziku. Bosanska književnost pisana, na ovim jezicima, u stvari je dio osmansko-turske književnosti, ali kako su tu književnost stvarali naši ljudi, ona se istodobno smatra i našom kulturnom baštinom.²⁸⁾ Najviše djela napisano je na turskom jeziku. Među poznatim književnicima XVI stoljeća u Bosni javlja se i nekoliko imena iz redova muslimanske feudalne klase (Derviš-paša Bajezidagić, Ali-beg, sin Ahmed-paše Hercegovića, Mustafa-paša Skenderpašić, Mehmed-beg Ulampasčić i drugi).

Islamska kultura u Bosni najviše se ispoljila na području građevinarstva. U XV i XVI stoljeću Osmansko Carstvo bilo je u usponu, a ratovi koji su u to vrijeme vođeni na zapadnim stranama donosili su materijalne prilode u vidu ratnog plijena. Kako je ideologija muslimanske feudalne klase bila islam, koji svojim sljedbenicima preporučuje trošenje materijalnih sredstava i u opštedruštvene svrhe, to su ljudi svih staleža, a posebno predstavnici viših slojeva (sandžakbezi, beglerbezi, veziri), podizali mnogobrojne zadužbine i za njihovo održavanje zavještali svoja nepokretna dobra i velike svote novca. U nedostatku državnog budžeta ili posebnih državnih investicionih institucija, vakufi su igrali važnu ulogu

²⁵⁾ N. Filipović, *Utjecaj islama na bosansko-hercegovačko tlo, Islamizacija, Radio-Sarajevo, III program 1973, br. 9, god. IV, str. 79.*

²⁶⁾ Isto, str. 79.

²⁷⁾ H. Šabanović, *Književnost Muslimana Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima, Sarajevo 1973, str. 16.*

²⁸⁾ V. Čubrilović, *Poreklo muslimanskog plemstva u Bosni i Hercegovini, JIC/1935, str. 1-2.*

u rješavanju kulturnih i komunalnih potreba u gradovima. Oni su imali velikog udjela u kulturnoj i ekonomskoj istoriji naše zemlje u doba osmanske vladavine.²⁸⁾ Osnivači vakufa (vakifi), naročito oni iz viših slojeva, predstavnici feudalne klase mnogo su doprinijeli ne samo osnivanju jednog broja gradova u Bosni nego i daljnjoj njihovoj izgradnji, podizanjem kulturnih, prosvjetnih, privrednih, komunalnih i drugih objekata. Svi ti arhitektonski objekti izgrađeni su pod uticajem osmanske arhitekture tj. pod uticajem islamske umjetnosti. Ti objekti, može se reći, činili su urbane kosture naših gradova i većina ih ima svoju umjetničku vrijednost. Bez obzira na to što je građena pod orijentalnim uticajem, ova arhitektura ima svojih specifičnosti.

Kada bi Osmanlije osvojile neko područje, među prvim podignutim objektima u pojedinim naseljima bile su džamije, i tako su formirani gradovi orijentalne fizionomije. Zato su džamije najbrojniji spomenici islamske arhitekture na tlu Bosne. Mnoge od njih i danas predstavljaju značajne istorijske i umjetničke rijetke spomenike: Gazi Husrev-begova džamija u Sarajevu, Ferhad-paše Sokolovića u Banjoj Luci, Aladža džamija u Foči, Karadoz-begova u Mostaru i druge. Osim džamija, i drugi vakufski objekti (sakralnog, društvenog, komunikacionog, komunalnog i drugog karaktera), bili su značajni. To su medrese (među kojima se ističe Gazi Husrev-begova u Sarajevu), tekije, mauzoleji, karavansaraji, hamami. Izuzetno mjesto među spomenicima tursko-islamske materijalne kulture zauzimaju mostovi. Njih su u Bosni u XVI stoljeću podizali domaći ljudi na najvišim državnim položajima, kao i sami sultani. Poznati su mostovi sultana Sulejmana; most u Foči, Donjem Vakufu i Mostaru. Mostarski most je napravljen iz sredstva koja su prikupljena od stanovništva hercegovačkog i kliškog sandžaka putem razreza.²⁹⁾ Najbliži saradnici sultana Sulejmana podigli su dva veoma značajna mosta. Rustem-paša je sagradio most na Drini u Višegradu.³⁰⁾ Među značajnije arhitektonske spomenike ovog perioda mogu se svrstati i bezistani. U Bosni je bilo šest bezistana: tri u Sarajevu (podignuta između 1463. i 1551 godine), a podigli su ih Mehmed-beg, sin Isa-begov, Gazi Husrev-beg i Rustem-paša, dva u Travniku i jedan u Banjoj Luci.³¹⁾ Pored navedenih objekata, treba još istaći česme, imareta (javne kuhinje), musafirhane (gostionice) i sahat kule. Islamsko-orijentalna arhitektura ostavila je uticaja i na stambenu arhitekturu u Bosni. Feudalci su gradili za stanovanje kamene dvorce ili kule u kojima su živjeli. Na području Bosne i Hercegovine bilo je mnogo takvih objekata, ali ih se malo sačuvalo. Pored kula, građeni su i odžaci

ili konaci.³²⁾ Najstarija kula koja je sagrađena u Bosni u vrijeme turske vladavine bila je kula Ibrahim-bega, sina Malkoča u blizini Donjeg Vakufa.

Članovi muslimanskih feudalnih porodica ženili su se djevojkama iz uglednih porodica, ponekad i ženama iz carske kuće. Ima dosta primjera da naši ljudi koji su ili prije turske okupacije bili ugledne ličnosti ili su svojim zaslugama u službi Osmanlija dostigli visoke položaje, koji su žene kćerka sultana: Ferhad-beg, otac Gazi Husrev-begov, Mehmed-paša Sokolović, Rustem-paša Opuković, Ahmed-paša Hercegović, Mustafa-beg Dautpašić, Pijale-paša i drugi. Muslimanski rodovi se povezuju međusobno ženidbom. Navešću nekoliko primjera: Sinan-beg Boljančić bio je oženjen sestrom velikog vezira Mehmed-paše Sokolovića; otac slavnog istoričara Ibrahim Alajbegovića-Pečevića bio je oženjen sestrom Ferhad-paše Sokolovića; kćerka vezira Rustem-paše bila je udata za velikog vezira Ahmed-pašu, a Gazi Husrev-beg, poznati bosanski sandžak-beg i Bali-beg Jahjapašić, bili su sinovi dviju sestara, kćeri Bajezida II.

U XV i XVI stoljeću javlja se u Bosni niz značajnih ličnosti u visokim krugovima, u osmanskoj vojsci i administraciji, ali se ne može utvrditi njihov porijeklo, rodbinska pripadnost i povezanost. Pomenuću samo neke od tih ličnosti: Sofi Mehmed-paša, sin Abdul Muinov, bio je beglerbeg Rumelije, drugi vezir Porte i bosanski sandžakbeg od 1553. do 1557. godine. Umro je u Budimu. U Banjoj Luci je podigao niz zadržina: džamiju, mekteb, most. Značajan je i po tome što je sjedište bosanskog sandžaka prenio iz Sarajeva u Banju Luku.³³⁾ Derviš Jakub-paša Bošnjak, vezir sultana Bajezida II »bio je rob iz vilajeta Bosna« (Tarih-i Ali-Osman). Kao dječak oveden je u Carigrad i odgojen na dvoru. Imao je sjajnu karijeru. Pored niza političkih dužnosti, istakao se i kao pjesnik. Napisao je pjesmu o krbavskoj bici u kojoj je i sam učestvovao.³⁴⁾ Semiz Ali-paša Pračić, rodom iz Prače, počeo je kao mir-i alem 1545. godine da bi 1549. postao vezir.³⁵⁾ Ajas-paša, beglerbeg Rumelije, vezir i namjesnik u Bosni, u Sarajevu i Visokom sagradio je niz zadržina.³⁶⁾ Sulejman-paša, rodom iz Prijepolja u Hercegovini bio je veliki vezir.³⁷⁾

Dalje u literaturi i izvorima javlja se niz ličnosti pod imenom Bošnjak. Očito da je riječ o ljudima porijeklom iz Bosne, ali se ne može utvrditi njihova veza i pripadnost određenoj porodici.

Članovi muslimanskih feudalnih porodica ulaze i u narodne pjesme. Oni su držali i narodne pjevače na svojim dvorovima. Iz XVI stoljeća nije

²⁸⁾ H. Kreševljaković, *Kule i odžaci u Bosni i Hercegovini*, »Naše starine« II, 1954, str. 71—88.

²⁹⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 71.

³⁰⁾ H. Šabanović, *Književnost Muslimana Bosne i Hercegovine...* str. 47—55.

³¹⁾ O njemu više vid. *Islam Anasklopedist*, str. 341; Ibrahim Pečević, *Tarih I*, 24; Sicilli Osmanli IV, str. 35; *Encyclopedie de l'Islam*, Nouvelle édition, Tom I A—B, Paris 1960, str. 409.

³²⁾ H. Šabanović, *Dotje najstarije vakufname u Bosni*, POF II/1951, str. 29—37.

³³⁾ O njemu više vid. Isma'il Hakkı Uzuncarsılı, *Osmanlı Tarihi*, III cilt, II kısım, Ankara 1954, str. 425—426.

²⁸⁾ O vakufima u Jugoslaviji opširno kod Mehmeda Begovića, *Vakuf u Jugoslaviji*, Beograd 1963.

²⁹⁾ M. Vasić, *O građnji starog mosta u Mostaru*, Balcanica VIII, Beograd 1977, str. 192.

³⁰⁾ D. Ž. Čelić i M. Mujezinović, *Stari mostovi u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1969, str. 21.

³¹⁾ H. Kreševljaković, *Naši bezistani*, »Naše starine« II/1954, str. 23.

se sačuvalo mnogo takvih pjesama. Tokom XVII, XVIII i XIX stoljeća nastaje mnogo veći broj pjesama gdje su glavne ličnosti bosanski begovi i njihove porodice.

Kako se vidi, tokom cijele osmanske vladavine muslimanski feudali predstavljali su najjači oslonac osmanske vlasti u Bosni. Izgrađen na timarskom sistemu, muslimanska feudalna klasa će tokom stoljeća igrati vodeću ulogu u političkom i kulturnom životu zemlje, naročito najistaknutiji predstavnici ovog staleža.³⁸⁾

Poraz pod Siskom nanio je težak udarac muslimanskoj feudalnoj klasi u bosanskom pašaluku. Međutim i pored poraza pod Siskom i prestanka osvajanja, XVII stoljeće znači stabilizaciju u životu bosanskog plemstva. Prvi veći udar je gubljenje Podunavlja krajem XVII i početkom XVIII stoljeća, kao i teritorija u Slavoniji, Lici i Dalmaciji. Tokom XVII, XVIII i XIX stoljeća muslimanske feudalne porodice će i dalje voditi glavnu riječ u zemlji i imati vlast u svojim rukama, sve do vremena kada je Omer-paša Latas srušio moć muslimanskog bosanskog plemstva.

Hercegovici

Hercegovici su potomci poznate srednjovjekovne porodice Vukčić-Kosača. Jedan od sinova Stefana Vukčića Kosače i princeze Barbare Stjepan prešao je na islam i dobio ime Ahmed. Ne zna se tačno kako i kada je Stjepan dospio u Istanbul i prešao na islam.

Ahmed-paša Hercegović rođen je u Novom (današnji Herceg-Novi). Djetinjstvo i jedan period školovanja proveo je u Dubrovniku. Pod imenom Ahmed javlja se prvi put 1477. godine u jednom fermanu Mehmeda II. Već sljedeće godine 1478. Ahmed se nalazi u sviti Mehmeda II kao mir-i alem. Prije 14. decembra 1481. godine oženio se kćerkom Bajezida II, princezom Hundi-hatun i postao sandžakbeg Burse, a zatim beglerbeg Anadolije. Godine 1486. bio je zarobljen kod Adane u jugoistočnoj Anadoliji. Sljedeće godine je oslobođen, vraćen u Tursku i imenovan za vezira.³⁹⁾ Zatim je 17. marta 1488. postao kapudan-paša i na ovom položaju bio je 4 godine i 10 mjeseci.⁴⁰⁾ Prvi put je postao veliki vezir 8. marta 1497. godine. U proljeće 1500. godine bio je vezir, a 1501. komanduje osmanskom flotom u bici protiv Francuza. Godine 1502. Ahmed-paša po drugi put postaje veliki vezir, a 1511. treći put. U vrijeme sultana Selima I postavljen je četvrti put za velikog vezira.⁴¹⁾ Od 1515. do 26. IV 1516. bio je peti put na položaju velikog vezira.⁴²⁾

³⁸⁾ A. Sućeska, *Položaj bosanskih Muslimana u Osmanskoj državi*, »Prezgodbe« 5, Sarajevo 1974, str. 48.

³⁹⁾ *Encyclopedie de l'Islam*, Nouvelle édition, Tom III, Leyde E. I. Brill, Paris 1971, str. 351-352 (Clanak o Ahmed-paši Hercegoviću napisao H. Sabanović).

⁴⁰⁾ İsmail Hami Danişmend, *Osmanski Tarihi Kronolojisi*, 5 Istanbul 1971, s. 178.

⁴¹⁾ *Türk Ansiklopedisi*, Istanbul 1968, I st. s. 264.

⁴²⁾ I. H. Danişmend, *Osmanski Tarihi Kronolojisi*, 5, str. 11-15.

Ahmed-paša je od svoga oca Stefana Kosače naslijedio kuću i vrtove u Konavlima. Za ove posjede dobivao je od Dubrovčana na ime zakupnine izvjesnu sumu novca. Često je s njima dolazio u sukob zbog neplaćanja zakupnine.⁴³⁾ Ali, ipak, njegov odnos prema Dubrovčanima bio je ko- rektan. Ahmed-paša im se obraćao kao »milim i dragim prijateljima, pre- svijetloj gospodi dubrovačkoj, knezu i vlasteli od brata Ahmeda Hercego- vića«⁴⁴⁾ Kod sultana se zauzimao za svoje prijatelje Dubrovčane.⁴⁵⁾

Tokom svoje duge službe (četrdeset godina je proveo u službi trojice sultana) Ahmed-paša se istakao kao dobar ratnik, diplomat i političar i kao prijatelj svojih zemljaka. U pratnji sultana Selima Ahmed-paša je učestvovao u pohodu protiv perzijskog šaha Ismaila, a bio je uz sultana Selima i u vrijeme bitke na Chaldiran polju 23. VIII 1514. godine.⁴⁶⁾ Umro je 21. jula 1517. godine i sahranjen u dvorištu svoje džamije, koju je podigao u selu Dil, nazvanom kasnije Hersek (Hercegovina), njemu u čast. Ova džamija predstavljala je remek djelo osmanlijske arhitekture.⁴⁷⁾ Osim te džamije, Ahmed-paša je podigao i imaret u selu Hersek i džamiju u selu Rus. Za taj imaret zavještao je posjed koji je kupio od Husrev- bega, sina Ali-bega sandžakbega Čirmena (Černomen).⁴⁸⁾ Džamija Ahmed- paše Hercegovića više puta je bila oštećena, ali se očuvala i do danas. Džamija je locirana u mjestu koje se i danas zove Hersek, a nalazi se na putu od Jalove prema Lzmitu uz Mramorono more. Uz džamiju je sačuvano i turbe, u kojem je, po svojoj prilici, sahranjen Ahmed-paša. Sačuvani su i ostaci hamama, karavansaraja i ljetnikovca, što ih je takođe podigao Ahmed-paša.⁴⁹⁾

Ahmed-paša je imao četiri sina: Ah-bega, Mustafa-bega, Ahmed-bega i Mehmed-bega i jednu kćerku koja se zvala Huma. Posjed Ahmed-pašin u Konavlima naslijedili su njegovi sinovi i primali od Dubrovčana 48 dukata zakupnine.⁵⁰⁾

Ahmed-pašin sin Ali-beg bio je primljen na dvor sultana Selima I i na dvoru je odgojen. Iz dvora je izašao kao kapidžibaša, a kasnije je upravljao s više sandžaka. Bio je vrlo obrazovan. Kao pjesnik pisao je pod pseudonimom Şiri. Isticao se svojim stvaralaštvom među osmanlijskim pjesnicima XVI stoljeća.⁵¹⁾

⁴³⁾ Č. Truheika, *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhipe*, Glasnik Zemaljskog muzeja (GZM), XXXIII, Sarajevo 1941, str. 92, 120, 141; G. Elezović, *Turski spomenici*, I, sv. 1, Beograd 1940, str. 271, 533, 582-652; Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma* II, Beograd 1934, str. 252, 307.

⁴⁴⁾ Lj. Stojanović, *Povelje i pisma*, str. 353.

⁴⁵⁾ Isto, str. 356.

⁴⁶⁾ G. Elezović, *Turski spomenici*, str. 639.

⁴⁷⁾ *Encyclopedie de l'Islam*, Tom III, str. 351-352.

⁴⁸⁾ M. Tayyib Gökbilgin, XV-XVI asırlarda, Edirne ve paşa Hüdaşi, vakıflar, mükkler, mukataatlar, Istanbul 1952, str. 391-394. (Dalje kratica: M. Gökbilgin, Edirne...)

⁴⁹⁾ A. Nametak, *Ahmed-paša Hercegović*, Glasnik VIS-a u SFRJ br. 6/1977, str. 626-628.

⁵⁰⁾ Č. Truheika, *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhipe*, str. 161.

⁵¹⁾ S. Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Sarajevo 1912, str. 22.

Ali-begov brat Mustafa-beg takođe je bio odgojen na dvoru Selima I. Jedno vrijeme je bio sandžakbeg Bozoka.⁵³⁾ (Turska, grad Bozok nalazi se istočno od Ankare.) Ubijen je u vrijeme pobune Turkmena 1527. godine kao sandžak-beg Kilikije⁵⁴⁾ (Turska, grad Icel ili Cilicija nalazi se u jugoistočnom dijelu Anadolije).

Ostala dva brata Ahmed-beg i Mehmed-beg spomenuti su u jednom aktu pisanom 1587. godine u Banjoj Luci povodom njihove očevine u Konavlima. Kako oni u to vrijeme nisu više bili u životu, to je kuća i vinogradi u Konavlima, nasljedstvo njihovog oca Ahmed-paše, pripalo državnoj blagajni.⁵⁴⁾

Huma, kćerka Ahmed-paše Hercegovića spominje se u jednom sporu oko nasljedstva Ahmed-pašinog s unukom Vlatka Kosače. Ovaj spor riješen je u njenu korist.⁵⁵⁾

Krajem XVI stoljeća gubi se svaki trag potomstvu Ahmed-paše Hercegovića. Godine 1585. u dubrovačkim izvorima spominje se još jedan potomak te loze, Mustafa-aga Hercegović. On je tom prilikom Dubrovčanima poklonio nekoliko grla stoke.⁵⁶⁾

Stefan Vukčić-Kosača

Stjepan tj. Ahmed-paša Hercegović

Ali-beg Ahmed-beg Mustafa-beg Mehmed-beg Huma

Isabegovići

Ranije je vladalo mišljenje da su Isabegovići bili u srodstvu s Kosačama. Ta teza je posljedica pogrešnog čitanja nekih izvora.⁵⁷⁾ O porijeklu rodonačelnika ove porodice Ishak-beg ne zna se mnogo. Zna se toliko da je bio oslobođeni rob Pašajigitov. Od 1414. do 1439. godine bio je krajišnik skopskog krajišta, i u to vrijeme je često sa svojim trupama upadao u Bosnu.⁵⁸⁾ Na položaju skopskog krajišnika zamijenili su ga, koliko se pouzdano zna, sinovi Barak, a zatim Isa-beg. Truhelka, međutim, navodi da je Ishak-beg imao i trećeg sina po imenu Eseb Aliju, koji je takođe bio skopski krajišnik.⁵⁹⁾

Stariji Ishak-begov sin Barak došao je u Bosnu na poziv Stjepana Vukčića Kosače (1435) i harao po zemljama Pavlovića. Barak je prodirao u Bosnu i sljedeće godine, i to još dublje u njenu unutrašnjost. U pro-

ljeće 1439. godine Turci su ponovo upadali, ali ovoga puta ne samo pod vodstvom Baraka nego i pod vodstvom Isa-bega.⁶⁰⁾ Njegove akcije su mnogo doprinijele konačnom padu Bosne pod Turke.

Isa-beg je od 1439. godine, sa malim prekidima (1443—1444), bio krajišnik skopskog krajišta. Bosansko krajište, kao prva vojno-administrativna jedinica u Bosni, bilo je organizovano između 1448. i 1451. godine. Ono je zapremalo «cijele sarajevsko polje i sve okolne planinske predjele koje je obuhvatala i kasnija sarajevska nahija, a svakako i srednjovjekovna župa Vrhbosna».⁶¹⁾ Od 1464. do 1470. godine Isa-beg je bio sandžakbeg bosanskog sandžaka. Imao je velike posjede u vilajetima: Jeleč, Zvečan, Hodidjed, Sjenica, Ras, Skoplje i Kalkondelen (Tešovo).⁶²⁾ Ostavio je niz zadužbina u raznim mjestima Osmanskog Carstva. U Skoplju je podigao džamiju, medresu i imaret.⁶³⁾ Njegovim zadužbinama na obalama Miljacke započelo je, zapravo, urbano formiranje današnjeg Sarajeva. U selu Brodcau na Miljacki sagradio je konačište (zaviju) kao i most na Miljacki, zatim džamiju koja je bila na mjestu današnje Careve džamije, te poznati dvor (saraj) po kome je Sarajevo i dobilo naziv.⁶⁴⁾ Isa-beg je podigao i poznati han Kolobaru u Sarajevu 1462. godine. To je najstariji podignuti han na tlu Bosne i Hercegovine.⁶⁵⁾

Isa-beg je održavao dobre odnose sa susjednim Dubrovčanima. Oni su mu često slali poklone, a i njegovi odnosi prema dubrovačkim trgovcima bili su korektni. Jednom prilikom Isa-beg je i posjetio Dubrovnik. To je bilo sredinom augusta 1452. godine.⁶⁶⁾

Iz Isa-begove vakufname vidi se da je imao trojicu sinova: Muhameda, Mehmed-bega i Ali-bega. Muhamed, kao najstariji sin bio je prvi nadzornik očeva vakufa. Mehmed-beg, s nadimkom Celebi, drugi Isa-begov sin bio je dugogodišnji gospodar «Pavlovića zemlje» gdje je imao veliki posjed, zijamet Višegrad.⁶⁷⁾ On je razvio srednjovjekovno naselje Rogaticu i po njemu je dobila naziv Celebi Pazar. Mehmed-beg je od 1504. do 1505. godine bio sandžakbeg Karli-ilij⁶⁸⁾ (Sandžak Karli-ili nalazio se u Grčkoj. Ajni Ali spominje ovaj sandžak kao jedan sandžak ajaleta Džezair-i Bahr-i Sefid — Ostrva Sredozemnog mora.)⁶⁹⁾ Od marta 1507. do februara 1510.

⁵⁴⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 29—30.

⁵⁵⁾ H. Šabanović, *Bosansko krajište*, GDI BiH IX/1957, Sarajevo 1958, str. 183, 184, 189.

⁵⁶⁾ H. Šabanović, *Krajište Isa-bega Ishakovića*, zbirni katastarski popis iz 1455. godine, Sarajevo 1964.

⁵⁷⁾ G. Elezović, *Turski spomenici u Skoplju*, preštampano iz Glasnika Skopskog naučnog društva, sv. 1 i 2.

⁵⁸⁾ H. Šabanović, *Dvije najstarije vakufname u Bosni*, POF II/1951, str. 5—39.

⁵⁹⁾ H. Kreševljaković, *Hanovi i karavansaraji u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1957, str. 28.

⁶⁰⁾ I. Božić, *Dubrovački i Turska u XIV i XV veku*, Beograd 1952, str. 110—111, 127, 145, 155.

⁶¹⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 129.

⁶²⁾ M. T. Gökbilgin, *Edirne*, s. 401.

⁶³⁾ M. T. Gökbilgin, *Ajalet Rumelija*, POF XVI—XVII/1966—67, Sarajevo 1970, str. 340.

⁵²⁾ I. H. Danišmend, *Osmanski Tarihi Kronolojisi*, II s. 122—123.

⁵³⁾ R. Samaradžić, *Sulejman i Roksela*, Beograd 1976, str. 344—345.

⁵⁴⁾ HAD, Acta Turcarum, B III, № 11, 85ka—b.

⁵⁵⁾ G. Elezović, *Nekretna dobra Ahmed-paše Hercegovića u Dubrovniku kao izvor za plaćku dubrovačke republike*, POF I/1950, str. 71.

⁵⁶⁾ HAD, Dona Turcarum, 126.

⁵⁷⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 25.

⁵⁸⁾ Isto, str. 25.

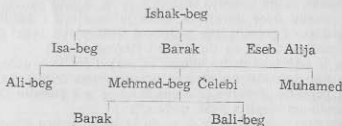
⁵⁹⁾ C. Truhelka, *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive*, str. 332.

godine, te od marta 1513. do oktobra 1515. godine Mehmed-beg se nalazio na dužnosti hercegovačkog sandžakbega.⁷⁰⁾ I on, kao i Isa-beg, podigao je više zadužbina: džamiju u Tetovu⁷¹⁾ džamiju u Skoplju,⁷²⁾ jedan imaret⁷³⁾, te džamiju na Bistriku u Sarajevu. Mehmed-beg je imao dva sina, Baraka⁷⁴⁾ i Bali-bega⁷⁵⁾, o kojima za sada nema bližih podataka.

Ali-beg, treći sin Isa-begov, zamijenio je brata Mehmed-bega na položaju »gospodara zemlje Pavlovića«, kada je ovaj 1469. godine otišao na dužnost bosanskog sandžakbega.⁷⁶⁾

Porodica Isabegovića spada među one porodice u Bosni koje su po potrebi službe došle iz drugog kraja Osmanskog Carstva u Bosnu i tu se nastanile. To je jedna od porodica koje se nisu dugo održale u Bosni. Podizanje mnogobrojnih zadužbina pokazuje da su Isabegovići pokušavali da se održe kao upravitelji mnogobrojnih svojih vakufskih dobara. Centralna vlast, koja je uvijek kontrolisala posjede provincijskih begova, vjerovatno je uništila i ovu porodicu.

Jahjapašići

Porijeklo rodonačelnika ove porodice, Jahja-paše nije poznato, ali ima indicija da potiče iz Skoplja.⁷⁷⁾ Najvjerovatnije da je odveden kao ađami oglan na dvor sultana Mehmeda II. Njegov otac spominje se pod imenom Abdulhaj (Abdülhayy), što ukazuje na njegovo hrišćansko porijeklo.

Jahja-paša je učestvovao u osvajanju Smedereva 1459. godine⁷⁸⁾ Od 1480. do 1481. godine bio je sandžakbeg u Bosni, zatim beglerbeg Rumele, da bi 1501. godine ponovo došao za sandžakbega u Bosnu. U vrijeme

vladavine sultana Bajezida bio je vezir.⁷⁹⁾ Komandovao je turskom vojskom kod Angore (1501) i branio tursku granicu od napada perzijskog saha Ismaila. Učestvovao je u bici na Caldiran polju 23. VIII 1514. godine.⁸⁰⁾

U Skoplju je Jahja-paša sagradio veoma lijepu džamiju, koju spominje i E. Čelebi, zatim imaret, školu i česme. Imao je zadužbine još u Sofiji i Nikopolju, kao i hamam s medresom u Istanbulu.⁸¹⁾ Od zadužbina u Bosni najpoznatija mu je džamija u Sarajevu.⁸²⁾

Jahja-paša je bio oženjen kćerkom Bajezida II, princezom Hatidžom i imao je sedam sinova: Bali-bega, Mahmud Čelebiju, Mustafa Čelebiju, Ahmed-bega, Mehmed-bega, Jusufa, Skendera i dvije kćerke: Han i Humu.

Bali-beg je najpoznatiji od Jahja-pašinih sinova. U vremenu od 1518. do 1521. godine donesena je odluka da se Bali-beg imenuje za smederevskog sandžakbega. Tom prilikom mu je dodijeljen izuzetno visok has u iznosu od 900.000 akči.⁸³⁾ Krajem februara 1523. godine bio je premešten u Viđin. Kada je 1524. godine pogubljen tadašnji smederevski sandžakbeg Ferhad-paša Dalmatinac, na njegovo mjesto je ponovo doveden Bali-beg i tu je ostao do kraja života.

Više od 35 godina Bali-beg se nalazio na upravi u više sandžaka. Cijelo to vrijeme je ratovao. U sjevernoj Srbiji je obrazovao krajište i stalno upadao u Srem. Učestvovao je u osvajanju Beograda, a mnogo uspjeha je imao i u bici na Mohaču 1526. godine. Kao veliki ratnik dobio je počasni naziv Gazi. Za njega je rečeno da je »blagorodan, oličenje ponosa, otpravnik državnih poslova, koji sjedi na uzvišenim položajima, čvrst stub, visoka zastava, veliki zapovjednik...⁸⁴⁾

Od Bali-begovih zadužbina poznate su džamija u Sarajevu⁸⁵⁾, imaret u Skoplju⁸⁶⁾ i tekija u Beogradu.⁸⁷⁾ Umro je u proljeće 1527. godine gdje je i sahranjen.⁸⁸⁾ Od potomaka je imao sina Derviša i kćerku Aišu, a bio je oženjen princezom iz carske kuće.⁸⁹⁾

Mehmed-beg, mladi brat Bali-begov, došao je poslije smrti Bali-bega na položaj smederevskog sandžakbega. Prije toga bio je vidinski sandžak-beg.⁹⁰⁾ U pohodu na Beč (1529) Mehmed-beg je zapovijedao prvim odre-

⁷⁰⁾ Sicili Osmanli IV, str. 632.

⁷¹⁾ G. Elezović, *Jahja-paša*, str. 168.

⁷²⁾ G. Elezović, *Turski spomenici*, str. 384—385; M. T. Gökbiğgin, *Edirne...*, s. 456.

⁷³⁾ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, Zagreb 1931, str. 37.

⁷⁴⁾ *Istorija Beograda I*, str. 323—324.

⁷⁵⁾ R. Samarđžić, *Sulejman i Roksela*, str. 105, 250.

⁷⁶⁾ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 14—15.

⁷⁷⁾ M. T. Gökbiğgin, *Edirne...*, s. 457.

⁷⁸⁾ E. Čelebi, *Putopis — odlomci o jugoslovenskim zemljama*, preveo, uvod i komentari napisao H. Sabanović, Sarajevo 1967, str. 311.

⁷⁹⁾ *Istorija Beograda*, str. 328.

⁸⁰⁾ R. Samarđžić, *Sulejman i Roksela*, str. 251.

⁸¹⁾ *Istorija Beograda I*, str. 328.

⁷⁰⁾ T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, POF XVI—XVII/1966—67, str. 94—95.

⁷¹⁾ G. Elezović, *Turski spomenici*, str. 43.

⁷²⁾ Isto, str. 177.

⁷³⁾ M. T. Gökbiğgin, *Edirne...*, s. 333.

⁷⁴⁾ C. Truhelka, *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive*, str. 13.

⁷⁵⁾ G. Elezović, *Turski spomenici*, str. 363; Natpis na nadgrobnom spomeniku u groblju iza Isa-begove džamije u Skoplju datiran (19. XII 1503) na kome stoji: Bali-beg, sin Mehmed-bega, sina Isa-begova (sina) Hadži Isahak-bega.

⁷⁶⁾ H. Sabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 129.

⁷⁷⁾ G. Elezović, *Jahja-paša*, JIC/1937, sv. 1—4, str. 169.

⁷⁸⁾ Isto, str. 161.

dima sultanove vojske. Iz Beograda je premješten u Moreju 1534. godine, a 1536. je ponovo vraćen za smederevskog sandžakbega. Zajedno sa Gazi Husrev-begom provaljivao je u Slavoniju. Bitkom kod Gorjana 9. oktobra 1537. godine, u kojoj učestvuje i Mehmed-beg, učvršćena je turska vlast u Slavoniji.⁸¹⁾ U jednom pismu pisanom 1537. godine Jovan Zapolja obraća se Mehmed-begu »...kao slavnom gospodaru srpske zemlje, smederevskog sandžaka, beogradskog, podunavsko-kosovskog i gospodaru više gradova.«⁸²⁾

Vrhunac svoje karijere Mehmed-paša je dostigao dobivši položaj budimskog paše. Tu titulu dobio je 1543. godine i na tom položaju ostao do smrti 1548. godine. Umro je u Budimu, gdje je i pokopan.⁸³⁾ Dok je bio budimski paša, osvojio je Visegrad, Novigrad i Hotvan.⁸⁴⁾ U Beogradu je podigao više zadužbina: džamiju, medresu, imaret, karavansaraj i česmu.⁸⁵⁾

Mehmed-paša je imao sina Arslan-pašu, koji je bio prvi počeski sandžakbeg od 1538. do 1541. godine.⁸⁶⁾ Arslan-paša je učestvovao u borbama u Slavoniji.⁸⁷⁾ Godine 1564. postao je smederevski sandžakbeg, a 1565. bio je imenovan budimskim pašom.⁸⁸⁾ Arslan-paša je bio poznat i kao pjesnik. Pogubljen je 3. augusta 1566. po naređenju sultana Sulejmmana. Sahranjen je u Budimu pored oca Mehmed-paše.⁸⁹⁾

O potomcima Jahja-pašinim zna se još da mu je spomenuti sin Ahmed-beg bio prvi sandžakbeg Stonog Beograda i sandžakbek Inebahta.¹⁰⁰⁾ (grad u Moreji, Grčka).

O ostalim Jahja-pašinim sinovima i kćerima nema podataka, izuzev što se u Skoplju spominje zadužbina Hanije, jedne od njegovih kćeri.¹⁰¹⁾

U srodstvu s ovom porodicom bio je i Kükük Bali-beg zvornički sandžakbeg i kasniji budimski paša. Na položaju zvorničkog sandžakbega nalazio se krajem trećeg decenija XVI stoljeća. Učestvovao je u pohodu sultana Sulejmmana na Beč 1529. godine. Imao je sina Derviš-bega, koji je dobio timar u zvorničkom sandžaku u iznosu od 10.000 akči i Ahmed-bega koji je u istom sandžaku imao nešto manji timar (7.200 akči). Ostavio je zadužbine u Zvorniku, kao i u drugim mjestima. Kasnije je postao budimski paša i na tom položaju je umro 1541. godine.¹⁰²⁾

⁸¹⁾ Isto, str. 330.

⁸²⁾ Lj. Stojanović, *Povijest i pisma*, str. 483—485.

⁸³⁾ *Istorija Beograda I*, str. 330.

⁸⁴⁾ R. Samardžić, *Sulejman i Rokselana*, str. 683.

⁸⁵⁾ *Istorija Beograda I*, str. 337.

⁸⁶⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 60.

⁸⁷⁾ Lasowski Emilij, *Monumenta Habsburgica — Habsburški spomenici kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, knj. III, Zagreb 1917, str. 32—33. Ban Petar Berislavić izvještava kralja Ferdinanda o sukobima sa Turcima kod Dardevca. (Tu spominje Husrev-bega, Murat-bega i Arslan-bega, sina Mehmed-paše Jahjapašića.)

⁸⁸⁾ *Istorija Beograda I*, str. 377.

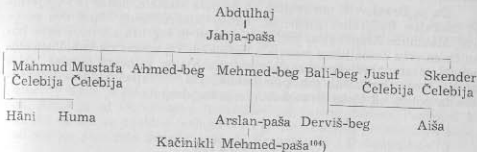
⁸⁹⁾ R. Samardžić, *Mehmed Sokolović*, Beograd 1975, str. 168.

⁹⁰⁾ I. H. Danišmend, *Osmanli Tarihi Kronolojisi*, str. 243.

⁹¹⁾ G. Elezović, *Jahja-paša*, str. 137.

⁹²⁾ A. Handžić, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Sarajevo 1975, str. 62.

Ni ta porodica se nije održala duže u Bosni i pored toga što su neki članovi bili veoma ugledne ličnosti. I oni su se pokušali održati podizanjem mnogih zadužbina i prihvatanjem službe mutevelija u svojim vakufima. G. Elezović donosi, čak, i jednu tabelu mutevelija Jahja-pašinog vakufa u kojoj se zapaža više članova te porodice.¹⁰³⁾ Prema G. Elezoviću, genealogija porodice Jahjapašića izgleda ovako:

Firdusi

Za Firduse se smatra da su potomci bosanske srednjovjekovne plemićke porodice Rajčića.¹⁰⁵⁾ Oni su živjeli u Livnu i primivši islam prozvali su se Firdusi (firdevs na perzijskom znači *raj*). U XVI stoljeću nisu poznate neke značajnije ličnosti iz ove porodice. Tek u XVII stoljeću oni postaju kapetani Livna i dobivaju veći značaj.¹⁰⁶⁾

Pavlovići

I za poznatu porodicu Pavlovića iz srednjeg vijeka postoji mišljenje da su neki njeni članovi primili islam, kao i njihovi rođaci Hvalovići, i to ubrzo po osvojenju Bosne.¹⁰⁷⁾ Prema jednoj tradiciji neki paša iz roda Pavlovića podigao je crkvu u zaseoku Popi.¹⁰⁸⁾ H. Šabanović tvrdi da Ali-beg Pavlović, koji je bio »gospodar zemlje Pavlovića« nije porijeklom od ove porodice nego da je to prezime dobio što je bio gospodar njihove zemlje.¹⁰⁹⁾

¹⁰³⁾ G. Elezović, *Turski spomenici I*, str. 210.

¹⁰⁴⁾ Isto, str. 209.

¹⁰⁵⁾ Lajoš Thalloczy u djelu: *A bosniyak-herzegovimai »beg« czimröl* (O bosansko-hercegovačkom nazivu »beg« Turul I, II, Budapest 1915, navodi da su Firdusi i prije osvojenja Bosne bili plemići.

¹⁰⁶⁾ H. Čurić, *Posljednji livanjski kapetan Ibrahim-beg Firdus*, GZM/1957, str. 97—131.

¹⁰⁷⁾ D. Mazalić, *Borač, bosanski dooer srednjega vijeka*, GZM/1941, str. 48.

¹⁰⁸⁾ Isto.

¹⁰⁹⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 129—130.

Brankovići

Za Brankoviće je poznato da su potomci domaće vlastele.¹¹⁹⁾ Živjeli su u okolini Rogatice i tu imali svoje posjede. Jedan kraj gdje su imali najviše posjeda (čiflika) dobio je ime po ovoj porodici — Brankovići¹²⁰⁾, današnje istoimeno selo sjeveroistočno od Rogatice.

Da su Brankovići porijeklom od domaće vlastele, dokaz je i umjetnički značajan nadgrobni spomenik jednog islamiziranog člana ove porodice, Mahmuta Brankovića, koji je prenesen iz tog kraja i čuva se u botaničkom vrtu Zemaljskog muzeja u Sarajevu. Taj spomenik ima dosta elemenata sa srednjovjekovnim stecima. Na njemu je iznad natpisa isleskan lik lava, vjerovatno grb kuće Brankovića.¹²¹⁾ Taloci kaže za Brankoviće da potiču od Vuka Brankovića, srpskog despota.¹²²⁾

Minetovići

Odakle je došla porodica Minetovića ne zna se ništa pouzdano. Poznato je jedino Mehmed-beg, sin Minet-bega, prvi sandžakbeg bosanskog sandžaka. U svom sjedištu Sarajevu podigao je jedan mesdžid koji je postojao na mjestu današnje apoteke Prvi maj.¹²³⁾ Okolo tog mesdžida formirala se i mahala Mehmed-begova. Zna se još da je Mehmed-beg podigao svoje zadužbine u selu Konuš.¹²⁴⁾ To su džamija, imaret i karavansaraj. Mehmed-beg je tu i pokopan; leži u turbetu pokraj džamije.¹²⁵⁾ M. Gökbilgin ga ubraja među odabrane ličnosti Fatihovog doba. Zna se i to da mu se žena zvala Dur Paša Hatun, o kojoj se ne zna ništa više osim da je u Jedrenu podigla jednu tekiju.¹²⁶⁾

Vraneševići

Vraneševići su porijeklom iz okoline Trebinja u Hercegovini. Godine 1476. spominje se Herak Vraneš, koji je posjedovao kao timar više sela u nahijama Trebinje i Popovo, kao i neka druga sela.¹²⁷⁾ Ali već prvog

¹¹⁹⁾ V. Čubrilović, *Poreklo muslimanskog plemstva u Bosni i Hercegovini*, str. 388.

¹²⁰⁾ A. Sućeska, *Popis čiflika u rogatičkom kadiluku*, POF XIV—XV/1964—65, str. 197.

¹²¹⁾ M. Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1974, str. 11.

¹²²⁾ L. Thalloczy, *A bosnyak-hercegovinai »beg« czimröl*, str. 2.

¹²³⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 40.

¹²⁴⁾ T. M. Gökbilgin, *Edirne...*, str. 241.

¹²⁵⁾ E. Hakki Ayverdi — I. Aydın Yüksel, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, Istanbul 1976, str. 239.

¹²⁶⁾ M. T. Gökbilgin, *Edirne...*, s. 241.

¹²⁷⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 136.

decembra 1477. uprava nad Trebinjem i Popovom bila je data subaši Aliji.¹²⁸⁾

Herak Vraneš je pripadao krugu sitne vlastele.¹²⁹⁾ Njegov sin zvao se Ibrahim i kao carev kancelar dolazio je u Dubrovnik 1474. godine zbog ostavštine Hercega Stjepana, a 1476. godine dolazio je u posjetu ocu koji je ostao u hrišćanskoj vjeri.¹³⁰⁾ I 1485. godine Ibrahim je dolazio u Dubrovnik i donio za Dubrovčane pismo s Porte.

Nešto ranije spominje se još jedan član ove porodice. To je Isa-beg Vranešević, koji je bio visoki dostojanstvenik što se zaključuje po poklonima koje je dobivao za Dubrovčane.¹³¹⁾

Iz ove porodice je i Ahmed-beg Vranešević, moguće sin Isa-bega Vraneševića, hercegovački sandžakbeg od juna 1497. do oktobra 1500. godine.¹³²⁾ Kada je Ahmed-beg stupio na dužnost hercegovačkog sandžakbega, dobio je od Dubrovačke Republike uobičajene darove. Poslanici koji su išli da mu se poklone podsjetih su ga na »iskreno prijateljstvo koje je od starine postojalo između gospode Vraneševića i Dubrovnika.«¹³³⁾

Vlahovići

Vlahovići su porijeklom iz naših krajeva, ali se ne zna tačno odakle. Knez Ivan Vlahović imao je dva sina koji su prešli na islam, Ali-bega i Smail-bega. Ali-beg Vlahović »češnegir i sklav sultana Mehmeda II« dolazio je u Dubrovnik 1470. godine zajedno sa svojim bratom Smail-begom na ostavinsku raspravu poslije smrti Hercega Stjepana.¹³⁴⁾

U to vrijeme (1485) među spahijama Neretve upisani su timari Milovca i Radivoja rodaka Ali-bega. Ovo se sigurno odnosi na Ali-bega Vlahovića, koji je prešao na islam a rođaci mu ostali hrišćani i uživali timare.¹³⁵⁾ Ako je ovo tačno, onda bi Vlahovići bili porijeklom iz Hercegovine.

Ivan Vlahović

¹²⁸⁾ I. Božić, *Dubrovnik i Turska u XV veku*, str. 207.

¹²⁹⁾ B. Hrabak, *Herak Vraneš*, GDI BiH VII/1955, str. 61.

¹³⁰⁾ Č. Truheika, *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive*, str. 316.

¹³¹⁾ Isto, str. 442.

¹³²⁾ T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 93.

¹³³⁾ Č. Truheika, *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive*, str. 316.

¹³⁴⁾ Č. Truheika, isto, str. 31; Fermentin, *Acta Bosnae*, Zagreb 1892, str. 279.

¹³⁵⁾ BBA, TD № 18 (1485); OIS br. 61, fo 19, 26.

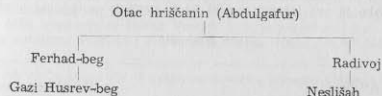
Kada govorimo o feudalnoj klasi u Bosni u XV i XVI stoljeću, ne možemo zaobići ličnost Gazi Husrev-bega, premda za sada nemamo nikakvih podataka o njegovim potomcima.

Husrev-begov otac Ferhad-beg rodio se najvjerovatnije u Hercegovini. On je prešao na islam, dok mu je brat Radivoj ostao u svojoj vjeri i živio u Humu u Hercegovini.¹²⁷ Ferhad-beg je vjerovatno i prije prelaska na islam bio ugledna ličnost, jer je kasnije dobio carsku kćer za ženu. To je bila sultanija Seldžuka, kćerka Bajezida II. Iz ovog braka rodilo se dvoje djece: Husrev-beg, kasnije poznati bosanski i smederevski sandžak-beg i kćerka Neslišah.¹²⁸

Ferhad-beg je jedno vrijeme bio sandžak-beg u Serezu. Tu mu je žena Seldžuka sagradila jednu medresu i tekiju.¹²⁹ U Serezu im se rodio i sin Husrev oko 1480. godine. Pet godina kasnije Ferhad-beg je poginuo »u cvijetu mladosti« kod Adane u borbi protiv misirskih Mameluka.¹³⁰

Husrev-beg je bio veoma ugledna ličnost. Mnogo je doprinio izgradnji Sarajeva. Njegove građevine u Sarajevu i danas predstavljaju monumentalnu arhitektonsku bazu tog grada. Husrev-beg je bio smederevski, zatim bosanski sandžakbeg. Pod njegovim vodstvom Osmanlije su osvojili mnoga područja u jugozapadnoj Bosni, Hrvatskoj i Slavoniji. Zbog velikih osvajajčkih uspjeha dobio je nadimak *Gazi* (hrabri ratnik za vjeru). U defterima iz XVI stoljeća kao i u *Gazi Husrev-begovim vakufnamama* vidi se da je imao ogromne posjede širom Bosne i Hercegovine. Poginuo je u borbi protiv pobunjenih Kuća 1541. godine, odakle je prenesen u Podgoricu a odatle u Sarajevo, gdje je pokopan pokraj svoje džamije.¹³¹

Žena Husrev-begova zvala se Sahdidar. U Sarajevu je podigla džamiju te se po njoj i mahala u kojoj je bila džamija zvala Mahala Hasseki-hatun (*hasseki* znači titulu odabranih carskih žena). U popisu vakufa iz 1602. godine upisan je i vakuf Sahdidar, žene pokojnog Husrev-bega.¹³²

¹²⁷ C. Truhelka, *Gazi Husrev-beg, njegov život i njegovo doba*, Sarajevo 1912, str. 4.

¹²⁸ Isto, str. 3.

¹²⁹ M. T. Gökbilgin, *Edirne...*, s. 639.

¹³⁰ R. Samardžić, *Sulejman i Roksalana*, str. 261.

¹³¹ H. Šabanović, *Territorijalno širenje i građevni razvoj Sarajeva u XVI stoljeću*, Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XXVI, Odjeljenje istorijsko-filozofskih nauka, knj. 9, Sarajevo 1965, str. 38.

¹³² *Tarih-i Pečevi* I, str. 44-43.

U narodnoj tradiciji Husrev-beg se veoma rijetko spominje. U Hörmanovoj zbirci pjesama nalazi se jedna pjesma posvećena Gazi Husrev-begu. To je pjesma »Gazi Husrev-beg vodi svatove u Stanbol.«¹³³

Borovina

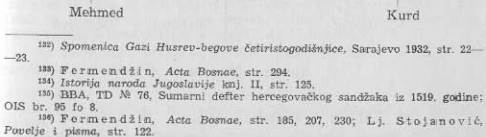
Ova porodica je porijeklom iz Hercegovine. U Dubrovniku se 1484. godine spominje kao svjedok neki Đorđo Borovina.¹³⁴ Od islamiziranih članova ove porodice poznat je Muhamed-beg Borovina, čiji su preci ili on sam prešao na islam.¹³⁵ Zna se da je Muhamed-beg imao zijamet u hercegovačkom sandžaku 1519. godine.¹³⁶

Stančiči

Ta porodica iznikla je iz redova domaće feudalne klase. Prije osvojenja Bosne od strane Turaka od ove porodice poznat je Tvrtko Stančić, vojvoda i plemić bosanski.¹³⁷ Nosio je titulu usorskog vojvode. Poginuo je najvjerovatnije 1463. godine u borbi s Turcima. Imao je nekoliko braće od kojih je poznat samo Gašpar.¹³⁷ Prvih godina poslije osvojenja Bosne javlja se u izvorima Radoje Stančić. U kakvoj je rodbinskoj vezi bio s Tvrtkom i Gašparom Stančićem nije poznato. U devetom deceniju XVI stoljeća Radoje Stančić je imao timar u nahiji Visoko u iznosu od 5.324 akte.¹³⁸ Njegovi potomci su primili islam i postali ugledne spahije.¹³⁹

Članovi ove porodice koji su primili islam živjeli su u okolini Visokog. Daut Stančić je u početku XVI stoljeća imao timar u nahiji Dubrovnik, koja je pripadala Sarajevu.¹⁴⁰ a njegovi sinovi Mehmed i Kurd živjeli su takođe u okolini Visokog, čiji se posjedi tu navode u drugoj polovini XVI stoljeća.¹⁴¹ U okviru nahije Visoko, štaviše, i jedno selo u XVI stoljeću nazivano je Stančići.¹⁴² Najvjerovatnije da je to selo predstavljalo baštinsku starinu i bazu porodice Stančića.

Daut Stančić

¹³² *Spomenica Gazi Husrev-begove četiristogodišnjice*, Sarajevo 1932, str. 22-23.

¹³³ *Fermezđin, Acta Bosnae*, str. 294.

¹³⁴ *Istorija naroda Jugoslavije* knj. II, str. 125.

¹³⁵ BBA, TD № 76, Sumarni defter hercegovačkog sandžaka iz 1519. godine; OIS br. 95 fo 8.

¹³⁶ *Fermezđin, Acta Bosnae*, str. 185, 207, 230; Lj. Stojanović, *Povelje*, str. 122.

¹³⁷ P. Anđelić, *O usorskim vojvodama i političkom statusu Usore u srednjem vijeku*, Prilozi XIII, Institut za istoriju, Sarajevo 1977, str. 41.

¹³⁸ BBA, TD № 18 (1485); OIS br. 61, fo 44.

¹³⁹ *Istorija naroda Jugoslavije*, knj. II, str. 114.

¹⁴⁰ BBA, TD № 56, Sumarni defter bosanskog sandžaka iz 1516. godine; OIS br. 63, fo 42.

¹⁴¹ BBA, TD № 379, Opširni defter bosanskog sandžaka iz XVI stoljeća (poslije 1568); OIS br. 76, fo 336.

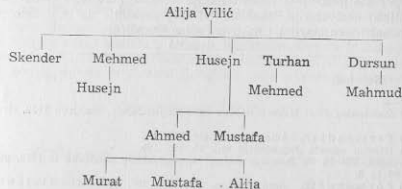
¹⁴² BBA, TD X 379 (poslije 1568); OIS br. 76, fo 306.

U istim izvorima u kojima se javljaju Starčiči javlja se i nekoliko posjednika s prezimenom Starčić. Moguće je da su ti Starčići potomci srednjovjekovne porodice Starčić, koja je živjela u okolini Dubrovnika.¹⁴²⁾ Od Starčiča koji su primili islam poznat je: Mustafa Starčić. Godine 1516. zabilježen je njegov timar u nahiji Borač u iznosu od 2.512 akči.¹⁴³⁾ U rodstvu s Mustafom bio je i Rustem Starčić, čiji je dio timara u nahiji Vratar prešao na navedenog Mustafu.¹⁴⁴⁾ I Jakub Starčić pripadao je toj porodici. On je uživao timar u nahiji Bistrici u hercegovačkom sandžaku 1519. godine.¹⁴⁵⁾

Vilići

Krajem XV stoljeća javlja se prvi član porodice Vilići¹⁴⁷⁾, koji je već bio prešao na islam. To je poznati Alija Vilić, koji je bio »serasker vilajeta Neretva.«¹⁴⁸⁾ Bio je ugledan spahija, a svoju porodicu uspio je da uvrsti među uglednije spahijske porodice. Koliko se moglo utvrditi iz turskih popisa iz prve polovine XVI stoljeća, A. Vilić je imao pet sinova: Skendera, Mehmeda, Turhana, Dursuna i Husejina. Svi su imali posjede u nahijama Rami, Uskoplju i Neretvi. I njihovi potomci bili su spahije i imali su posjede u pomenutim nahijama koje su naslijedili od očeva.

Porodica Vilić je, dakle, bila spahijska. Tokom XVI stoljeća članovi te porodice istakli su se u vojnim pohodima i stekli značajnije posjede u Bosni. Ti posjedi prelazili su sa oca na sinove i ostajali u porodici, tako da su Vilići uspjeli da se »uvrste u red vodećih spahijskih porodica.«¹⁴⁹⁾

¹⁴²⁾ M. Dinić, *Humsko trebinjska vlastela*, Beograd 1967, str. 25.

¹⁴³⁾ BBA, TD № 56 (1516); OIS br. 63, fo 67.

¹⁴⁴⁾ BBA, TD № 56 (1516); OIS br. 63, fo 76.

¹⁴⁵⁾ BBA, TD № 76 (1519); OIS br. 95, fo 76.

¹⁴⁷⁾ O ovoj porodici opširnije vid. B. Zlatar, *Kopčiči i Vilići* — (Prilog izučavanju muslimanskih begovskih porodica u Bosni i Hercegovini u XVI stoljeću), Prilozi, XIII — Instituta za istoriju, Sarajevo 1977, str. 322—327.

¹⁴⁸⁾ BBA, TD № 56 (1516); OIS br. 63, fo 54, 55.

¹⁴⁹⁾ *Istorija naroda Jugoslavije*, knj. II, str. 114.

Vlasteoska porodica Obrenovića potiče iz okoline Konjica. Rodonačelnik porodice Petar, sin Obrena (Obrenović), godine 1489. posjedovao je timar u nahiji Neretvi u iznosu od 40.225 akči. Petra Obrenova su Dubrovčani nazivali »dubrovačkim građaninom«. On se spominje u zapisniku Vijeća umoljenih od 19. juna 1487. godine.¹⁵⁰⁾ Petar je imao tri sina. Sva trojica su prešla na islam i bili istaknute ličnosti i u Osmanskom Carstvu.

Mehmed-beg Obrenović javlja se krajem XV stoljeća kao sandžak-beg Moreje. Još u to vrijeme bio je u prijateljskim odnosima s Dubrovčanima, koji su za njega nabavljali tkanine u Mlecima.¹⁵¹⁾ U vrijeme kada je mu sultanov kapidžibaša (1499) Mehmed-beg je posredovao na Porti u korist Dubrovčana. Stoga je Dubrovčane veoma obradovala vijest o dolasku Mehmed-bega za hercegovačkog sandžakbega. Bilo je to u oktobru 1500. godine. Već u martu 1501. Mehmed-beg je posjetio Novi.

Kao svome susjedu, Dubrovčani su Mehmed-begu slali svoje ljekare, poklone, obavještavali ga o novostima koje su ga interesovale.¹⁵²⁾ Na položaju hercegovačkog sandžakbega Mehmed-beg je bio do 1504. godine i ponovo od 1510. do 1511. godine. S ovog položaja otišao je za skadarskog sandžakbega. U to vrijeme je sagradio tekiju i medresu u Peći koja je pripadala skadarskom sandžaku. O ovim zadužbinama sačuvana je vakuf-nama Mehmed-bega Obrenovića iz druge dekade mjeseca redžeba 922 (10—19. augusta 1516. godine).¹⁵³⁾ Za ove objekte Mehmed-beg je uvakufio posjede u Podhumu i Seonici, selima u okolini Konjica, zatim posjede u Plodivju, mlinove u okolini Peći i u okolini Foče.¹⁵⁴⁾ Pored ovoga, Mehmed-beg je uvakufio i dva sela u Dimitoki (danas Dydimitoichon, na granici Grčke i Turske), koja su se 1577. nalazila u rukama njegove djece.¹⁵⁵⁾ Kako su se zvala njegova djeca i na kakovom su bili položaju, nije poznato, jer se ni u vakuf-nami ne navode njihova imena, kao ni ime njegove žene. O njegovoj ženi u dubrovačkim izvorima postoji podatak da je »kao žena sandžak-begova, velikog prijatelja Dubrovčana, dobila na dar svilene tkanine u vrijednosti od 30 dukata.«¹⁵⁶⁾

Za Halil-pašu, drugog sina Petra Obrenovog navodi se da je bio rumelijski beglerbeg.¹⁵⁷⁾

¹⁵⁰⁾ Č. Truhelka, *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive*, str. 443—444.

¹⁵¹⁾ T. Popović, *Dubrovnici i Turska u XVI veku*, Beograd 1973, str. 52. Isto, str. 53—54.

¹⁵²⁾ Topkapı Müzesi Saray Arşivi, Prvi dio vakuf-name (početak), zaveden je pod signaturom E 4127, a kraj pod signaturom D 7093.

¹⁵³⁾ B. Zlatar, *Neki podaci o sandžakbegu Mehmed-begu Obrenoviću*, Prilozi Instituta za istoriju, Sarajevo X/2, str. 342.

¹⁵⁴⁾ M. T. Gökbulğın, *Edirne...* s. 407—408.

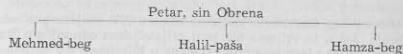
¹⁵⁵⁾ Č. Truhelka, *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive*, str. 444.

¹⁵⁷⁾ *Istorija naroda Jugoslavije*, knj. II, str. 112.

Za Hamza-bega se zna da je bio zaim. U okolini Višegrada držao je godine 1485. i 1489. dio zijameta Višegrad s prihodom od preko 73.000 akči.¹⁵⁸⁾

Postoje opravdane indicije da od ove porodice vuče porijeklo i spahijska porodica Buturović iz nahije Neretve.¹⁵⁹⁾

Kako o potomcima sinova Petra Obrenovog nema nikakvih drugih podataka, to je vjerovatno da ta loza nije išla putem većeg uspona, nego se završila na običnim timarincima.

Atlagići

Atlagići su bili veoma poznata i ugledna begovska porodica u Livnu. Naročito značajnu ulogu odigrali su u XV i XVII stoljeću, kada su bili kapetani livanjske kapetanije. Ova porodica je izumrla 1919. godine.¹⁶⁰⁾

Vladalo je mišljenje da se Atlagići javljaju 1537. godine kada je neki Atli-aga sa Murat-begom Tardićem učestvovao u borbama oko Klisa.¹⁶¹⁾ Čini se, međutim, da ova porodica vuče svoje porijeklo još iz XV stoljeća. Naime, u bosanskom defteru iz 1485. godine upisan je timar Mustafa-bega, sina Atlu u iznosu od 48.440 akči.¹⁶²⁾ Taj Atlu je najvjerojatnije rođonačelnik ove porodice. O tom Mustafa-begu niti o njegovim potomcima nisam, međutim, pronašao drugih podataka.

Spomenuti Atli-aga, koji je učestvovao u borbama oko Klisa, posjedovao je timar u kliškom sandžaku i od njega vuku porijeklo Atlagići koji su kasnije živjeli u Livnu.¹⁶³⁾

Atlagići su dosta opjevani i u narodnim pjesmama:

»Bijelo Hlivno sokolovo gnijezdo

U tebi se sokolovi legu

Sokolovi bezi Atlagići.«¹⁶⁴⁾

Ima još niz narodnih pjesama u kojima se govori o članovima ove porodice, ali to su pjesme koje potiču iz XVII stoljeća kada je ova porodica imala više svojih članova u krugovima spahijskog staleža.

Bogojevići - Dautpašići

Hammer piše da je porodica Bogojević porijeklom iz Dalmacije.¹⁶⁵⁾ Prvi poznati član te porodice Davud-paša Bogojević došao je na dvor sultana Mehmeda II. Jedno vrijeme bio je beglerbeg Rumelije¹⁶⁶⁾, a 1502. godine postao je vezir Porte. Umro je 1505. godine. Kao svoje zadužbine Davud-paša je podigao u Istanbulu džamiju, medresu, mekteb i imaret.¹⁶⁷⁾

U bosanskom defteru od 1485. godine navodi se zijamet Jeleč u posjedu »Kasim-bega, brata njegove ekselencije Davud-paše. Naime, Davud-paša je imao brata Kasim-bega, koji je u devetom deceniju XV stoljeća bio zaim i služio u našim krajevima.¹⁶⁸⁾

Davud-paša Bogojević imao je četiri sina: Mustafa-bega, Mehmed-bega - Mahmud-bega i Sulejmana.

Mustafa-beg se prvo spominje kao sandžakbeg Sereza, odakle je u februaru 1517. došao za hercegovačkog sandžakbega, i tu ostao do maja 1518. godine.¹⁶⁹⁾ Jedno vrijeme je bio i sandžakbeg Janjine (Grčka) i Amasije (Turska, grad Amasija nalazi se sjeveroistočno od Ankare).¹⁷⁰⁾ Učestvovao je u pohodu sultana Selima na Siriju i Egipat 1517. i 1518. godine.¹⁷¹⁾ Postao je carski zet oženivši se kćerkom Bajezida II.¹⁷²⁾ Imao je sinove: Mehmeda, Ahmeda Celebija¹⁷³⁾ i Mahmuda. Mahmud je kao kajmekam hercegovačkog sandžakbega dolazio u Hercegovinu u vrijeme kada je Mustafa-paša bio u ratu u Siriji i Egiptu.¹⁷⁴⁾

Ostali sinovi Davud-paše, po svoj prilici, nisu zauzimali neke više položaje. Spominju se jedino kao nasljednici Davud-pašinih posjeda.¹⁷⁵⁾ S obzirom na to da o njima nema opširnijih podataka, to može značiti da nisu zadržali porodično ime i da se nisu vezivali za porodičnu tradiciju. Ili, možda, da više nisu postigli znatnija zvanja koja bi se u istoriji zabilježila.

¹⁶⁵⁾ Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, II, Pest 1827—1835, s. 332.

¹⁶⁶⁾ M. T. Gökbiğgin, *Edirne...* s. 405.

¹⁶⁷⁾ Isto, str. 405.

¹⁶⁸⁾ BBA, TD № 18 (1485); OIS br. 61, fo 83.

¹⁶⁹⁾ T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 95.

¹⁷⁰⁾ M. T. Gökbiğgin, *Edirne...* s. 474; I. H. Danişmend, *Osmanlı Tarihi Kronolojisi* II, s. 2.

¹⁷¹⁾ T. Popović, *Upravna organizacija hercegovačkog sandžaka u XVI veku*, POF XII—XIII/1962—63, Sarajevo 1965, str. 78.

¹⁷²⁾ M. T. Gökbiğgin, *Edirne...* s. 474.

¹⁷³⁾ Isto, str. 474.

¹⁷⁴⁾ T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 95.

¹⁷⁵⁾ M. T. Gökbiğgin, *Edirne...* s. 406, 407, 409.

¹⁵⁸⁾ BBA, TD № 18 (1485); OIS br. 61, fo 56; BBA, TD No 974 (1489); OIS br. 88, fo 43.

¹⁵⁹⁾ D. Buturović, *Isprave spahijskih porodica iz nahije Neretve*, POF VI—VII/1956—57, str. 193—258.

¹⁶⁰⁾ A. Nametak, *Atlagići u povijesti i narodnoj tradiciji*, JAZU Zagreb 1904, Zbornik za narodni život i običaje.

¹⁶¹⁾ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 13; H. Kreševljaković, u *Hrvatskoj enciklopediji* s. v. Atlagići.

¹⁶²⁾ BBA, TD № 18 (1485); OIS br. 61, fo 31; A. Nametak, *Atlagići u povijesti i narodnoj tradiciji*, str. 183.

¹⁶³⁾ BBA, TD № 284, Opširni defter za kliški sandžak iz 1550 godine; OIS br. 212, fo 194.

¹⁶⁴⁾ M. K. Ljubušak, *Narodno blago*, str. 302.

Borovinići su bili poznata srednjovjekovna porodica u Bosni. Knez Tvrtko Borovinić bio je istaknuta ličnost na dvoru bosanskih kraljeva Tvrtka I i Stjepana Ostojića.¹⁷⁶ Bio je oženjen Katarinom, unukom Hrvoja Vukčića, s kojom je imao kćerku Milicu.¹⁷⁷ Njegovi potomci primili su islam u drugoj polovini XV stoljeća. Već 1499. godine nalazimo Sinan-pašu Borovinića, potomka kneza Tvrtka Borovinića, kao bosanskog sandžak-bega. U svom komentaru u prevodu putopisa E. Čelebije H. Šabanović piše za Sinan-pašu Borovinića da je nakon položaja bosanskog Sinan-paša otišao za rumelijskog begler-bega. Od 1504. do 1506. godine bio je hercegovački sandžakbeg, od konca 1506. do oktobra 1513. smederevski sandžakbeg, odakle je ponovo došao za bosanskog sandžakbega i tu ostao do 1514. godine. Dok je bio na tom položaju, često je sa svojim trupama provaljivao u Dalmaciju i Hrvatsku. Iste godine 1514. Sinan-paša postaje rumelijski begler-beg.¹⁷⁸ Učestvovao je u bici na Caldiran polju (23. VIII 1514. godine) i Ahmed-pašu Hercegovića naslijedio na dužnosti velikog vezira.¹⁷⁹ S Ali-begom Sehsuvarogluom uništio je Alaudevlea, emira Dul-kadira (područje Dulkadira je u Anadoliji sjeveroistočno od Adane), koji se nije odazivao pozivu sultana Selima u rat protiv šaha Ismaila.¹⁸⁰

Sinan-paša je poginuo 1517. godine u bici kod Ridanije, nedaleko od Kaira, kao glavni komandant turske vojske.¹⁸¹

U vrijeme kada je bio hercegovački sandžakbeg Sinan-paša je sagradio niz zadužbina u Mostaru. Najpoznatija je džamija koju je Sinan-paša, u stvari, nadogradio na temeljima džamije ranijeg hercegovačkog sandžak-bega Sinan-paše (1474—1475). Ova džamija predstavljala je zna-

čajan spomenik islamske arhitekture u Mostaru. Porušena je 1944. godine.¹⁸²

U defteru za hercegovački sandžak iz 1519. godine nalazimo upisane zijamete »slavnog Ferid-bega Borovinića i njegovog sina Bajezida«. ¹⁸³ U jakvom su srodstvu ova dvojica zaima bili sa Sinan-pašom još se ne može utvrditi. Moguće je čak, da je Ferid-beg bio sin Sinan-pašin.

Ljubovići

Za Ljuboviće se zna da su porijeklom od stare bosanske vlastele.¹⁸⁴ Krajem XV stoljeća spominje se nahija Ljubović u kadiluku Prijepolje. »Njeni vlasi su i tada bili podijeljeni u džemate a jedan je pripadao Skenderu sinu Ibrahimovu i to od vlaha koji pripadaju Miri i Radulu. Ibrahim, otac Skenderov, bio je brat kneza Đure a oba sinovi Herakovi. Đuro je imao svoj džemat vlaha koji je prvo pripadao ovoj nahiji. Kasnije su oni obrazovali posebnu nahiju koja se zvala Vraneš, dok je od potomaka Skenderovih nastala poznata hercegovačka begovska porodica Ljubovići.«¹⁸⁵ Čifluć i ođaci Ljubovića nalazili su se u Nevesinju i na Buni.¹⁸⁶ Kuće Ljubovića su se, međutim, sve do danas sačuvala u Stocu.¹⁸⁷

Krajem XVI stoljeća javlja se nekoliko značajnih ličnosti ove porodice. To su Osman Ljubović, zaim koji je bio susjed Dubrovnica, od kojih je dobivao darove i s kojima je bio u prijateljskim odnosima¹⁸⁸, zatim Sulejman Ljubović, koji je vršio službu nazora u Novom¹⁸⁹, te njegov sin Omer-beg. Sulejman-beg i Omer-beg su pogubljeni zajedno 1628. godine u Travniku.¹⁹⁰ Inače, o tim ličnostima ima malo sigurnih podataka.

¹⁸² H. Hasandedić, *Sinan-pašina džamija u Mostaru*, POF XII—XIII/1962—63, str. 206—261.

¹⁸³ BBA, TD № 78 (1519); OIS br. 95 fo 7.

¹⁸⁴ V. Čubrilović, *Poreklo muslimanskog plemstva u Bosni i Hercegovini*; L. Thaloczky, *A bosnyak-hercegovinae »beg« cmiről*, str. 12; *Sabrana dela Vuka Karadžića*, Istorijski spisi II, str. 541—542.

¹⁸⁵ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 166.

¹⁸⁶ E. Čelebi, *Putopis*, str. 412, 455.

¹⁸⁷ Dž. Čelić — M. Mujezinović, *Stari mostovi u Bosni i Hercegovini*, str. 224.

¹⁸⁸ HAD, Cons. Rog. 169; *Dona Turcarum* 119.

¹⁸⁹ C. Truhelka, *Nekoliko mlađih pisama hercegovačke gospode pisane bosančicom iz dubrovačke arhive*, GZM XXVI/1914, str. 474—494.

¹⁹⁰ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini* str. 71, 59.

¹⁷⁶ *Lamenta de foris*, vol. IV, fo 288, 18. februar 1421; *Fermendin, Acta Bosnae*, str. 151.

¹⁷⁷ S. Čirković, *Supubi venac*, Istorijski časopis Istorijskog instituta u Beogradu, knj. XXI, 1974, str. 11.

¹⁷⁸ E. Čelebi, *Putopis*, str. 466, napomena 51.

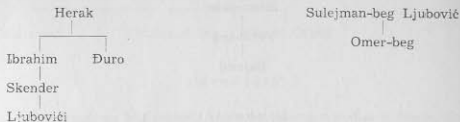
¹⁷⁹ *Islam Anstiklopedisi X cilt*, str. 661—666.

¹⁸⁰ R. Samardžić, *Sulejman i Rošeselana*, str. 259.

¹⁸¹ G. Elezović, *Turški spomenici*, str. 977.

Begovi Ljubovići opjevani su mnogo u narodnim pjesmama. Oni su, čak, držali i narodne pjevače u svojim kućama.¹⁹¹ Ove narodne pjesme o begovima Ljubovićima potiču najviše iz XVII stoljeća: »Ahmed-beg Ljubović i vila«, »Beg Ljubović i Mate Latinine«, »Beg Ljubović udaje kćerku Umihanu«, »Osveta Ljubovića Hane«.¹⁹²

Porodica Ljubovića je jedna od onih begovskih porodica koje su se dugo održale, sve do naših dana, a javile su se u XVI stoljeću.

Alajbegovići

Porodica Alajbegovića vuče porijeklo od srednjovjekovne bosanske porodice¹⁹³, a ime su dobili po tome što su im prvi poznati funkcioneri u ranijem turskom periodu bili alajbezi.

Najstariji član ove porodice bio je Davud-beg, porijeklom iz Bosne, gdje je imao i posjede. Bio je silahdar na dvoru sultana Fatih, a kasnije bosanski alajbeg. Umro je oko 1521. godine.¹⁹⁴ Davud-beg je imao sina Džafer-bega, koji je bio među prvim saradnicima i savjetnicima Gazi Husrev-bega. Mnogo je ratovao po Bosanskoj krajini s poznatim Malkoč-begom, sinom Karaosmanovim.¹⁹⁵ U drugoj deceniji XVI stoljeća imao je dio zijameta u nahiji Jelač u iznosu od 14.315 akči.¹⁹⁶ Taj zijamet mu je kasnije povećan te je 1541. godine iznosio 25.734 akče.¹⁹⁷ Džafer-beg je imao osam sinova. Jedan od te osmorice bio je otac poznatog istoričara Ibrahima Alajbegovića-Pečevije koji je osim Ibrahima imao još dva sina i jednu kćer.

Majka Ibrahima Pečevije bila je iz poznatog roda Sokolovića, sestra Ferhad-paše Sokolovića. Ibrahim se rodio oko 1573. Rano je ostao bez

¹⁹¹ M. Hadžijahić, *Narodni pjevači na dvorovima bosansko-hercegovačke aristokracije*, Kalendar Narodna udruga za 1935. godinu, Sarajevo 1934, str. 74.

¹⁹² S. Oraho vać, *Stare narodne pjesme Muslimana u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1976, str. 121, 406, 429, 558.

¹⁹³ H. Šabanović, *Književnost Muslimana na orijentalnim jezicima*, str. 281.

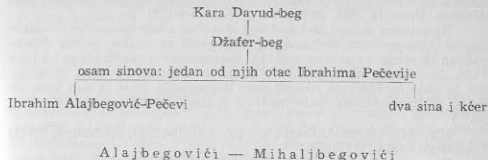
¹⁹⁴ Isto, str. 292.

¹⁹⁵ Isto, str. 293.

¹⁹⁶ BBA, TD № 56 (1516); OIS br. 63, fo 31.

¹⁹⁷ BBA, TD № 201, Sumarni defter bosanskog sandžaka iz 1541. godine, OIS br. 87, fo 24.

oca te je živio kod ujaka Ferhad-paše. Poslije Ferhad-pašine smrti vratio se u Pečuj. Tu je napisao svoju poznatu istoriju »Tarih-i Pečevije«. Od potomaka je imao jednu kćer.¹⁹⁸

Radi se najvjerovatnije o ogranku poznate porodice Mihaloglua, koji su vršili razne funkcije u Bosni tokom XVI stoljeća. Da li su se i kasnije održali u Bosni, nije poznato.

Osnivač porodice Mihaloglua jeste Mihal, vizantijski feudalac i lokalni zapovjednik u sjeverozapadnoj Anadoliji. Njegov sin Ali-beg Mihaloglu učestvovao je u borbama turske vojske u Srbiji. Do 1460. godine bio je subaša braničevske oblasti, a onda sandžakbeg vidinskog sandžaka. Zajedno s bratom Skender-begom učestvovao je 1462. godine u pohodu sultana Mehmeda na Vlašku. U vrijeme sultanovog pohoda na Bosnu (1463), svojim upadima u Ugarsku onemogućavao je ugarske trupe da interviru u Bosni. Kad je Bosna zauzeta, dotadašnji smederevski sandžakbeg Mehmedbeg Minetović otišao je u Bosnu, a na njegovo mjesto je postavljen Ali-beg. Na upravi u smederevskom sandžaku Ali-beg je bio šest puta (1463—1464, 1467—1472, 1475—1479, 1481—1486, 1492—1494 i 1498—1499).¹⁹⁹ Umro je najvjerovatnije u Plevni poslije 1514. godine.²⁰⁰ U Srbiji je ostavio nekoliko zadužbina.

Ali-begov brat Skender-beg istakao se u borbama oko Zvornika i bio je postavljen za zapovjednika toga grada. Jedno vrijeme je bio smederevski sandžakbeg.²⁰¹

Ali-beg je imao pet sinova: Ahmed-bega, zvanog Čelebi, Mehmed-bega, Hasan-bega, Hizir-bega i Mustafa-bega.²⁰²

Hasan-beg Alibegović bio je hercegovački sandžakbeg od 1511. do 1512. godine. Skoro cijelo vrijeme svoga begovanja bio je u ratu te je rijetko boravio u Hercegovini.²⁰³

¹⁹⁸ H. Šabanović, *Književnost Muslimana na orijentalnim jezicima*, str. 308.

¹⁹⁹ O. Zirojević, *Tursko vojno uređenje u Srbiji (1459—1683)*, Beograd 1974, str. 261.

²⁰⁰ O. Zirojević, *Smederevski sandžak-beg Ali-beg Mihaloglu*, Zbornik za istoriju Matice srpske III/1971, str. 9—27.

²⁰¹ Isto, str. 14 i 21.

²⁰² Isto, str. 25.

²⁰³ T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 94.

Za Ahmeda Ćelebija, drugog Ali-begovog sina, zna se da je bio pjesnik. Drugih podataka o njemu nema.²⁰⁴)

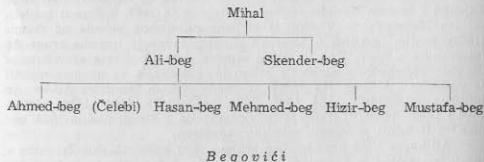
Mehmed-beg Alibegović je učestvovao 1514. godine u pohodu sultana Selima na Perziju. Nešto kasnije (1517) spominje se kao bosanski sandžakbeg. Umro je 1536. godine na ovoj dužnosti.²⁰⁵)

Vjerovatno je ovaj Mehmed-beg identičan s hercegovačkim sandžakbegom Alibegovićem. Mehmed-beg Alibegović se, naime, prema dubrovačkim izvorima, nalazio na položaju hercegovačkog sandžakbega od juna 1523. do augusta 1527. godine.²⁰⁶) Dosta je doprinio izgradnji Skradina. Bio je oženjen kćerkom Ahmed-paše Hercegovića, koja je kao žena visokog dostojanstvenika često dobivala poklone od Dubrovačke Republike.²⁰⁷)

Hizir-beg, četvrti Ali-begov sin, bio je čustendilski sandžakbeg (1542) i segedinski valija (1551).²⁰⁸)

O petom Ali-begovom sinu Kara Mustafi se ne zna kakvu je službu imao.

Pod navedenim prezimenima u Bosni i Hercegovini u XVI stoljeću javljaju se još: Mustafa Alibegović, koji je bio na dužnosti hercegovačkog sandžakbega 1504. godine.²⁰⁹) zatim Kasum-beg Mihaljbegović, hercegovački sandžakbeg od 1512. do smrti 1513.²¹⁰) i Dede-beg Mihaljbegović, koji se 1582. godine spominje kao zamjenik Mehmed-bega, kliško sandžakbega.²¹¹)

Pod ovim prezimenom javlja se u Bosni tokom turske uprave više porodica. Iz XVI stoljeća poznat je jedino Daud-beg Begović. Godine 1502. Dubrovčani mu šalju dar kao novom begu.²¹²)

²⁰⁴) O. Zirojević, *Smederevski sandžak-beg Ali-beg Mihaloglu*, str. 26.

²⁰⁵) Isto, str. 26.

²⁰⁶) T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 96.

²⁰⁷) T. Popović, *Upravna organizacija hercegovačkog sandžaka u XVI veku*, str. 92; Cons. Rog. 37, 104, 105.

²⁰⁸) O. Zirojević, *Smederevski sandžak-beg Ali-beg Mihaloglu*, str. 26.

²⁰⁹) HAD, Cons. Rog. 37, 248.

²¹⁰) T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 94.

²¹¹) *Monumenta Spectantiae Historiam Slavorum Meridionalium*, volumen XXXII, *Monumenta Uscochorum pars I*, Zagreb 1910, str. 30.

²¹²) HAD, Cons. Rog. 29, 17. VIII 1502. 74.

Omerbegovići

I od ove porodice za sada nam je poznat samo jedan član. To je Daut-beg Omerbegović hercegovački sandžakbeg od maja 1509. do februara 1510. godine.²¹³)

Sokolovići

Jedna od najznačajnijih muslimanskih feudalnih porodica čiji su članovi odigrali značajnu ulogu u historiji Bosne je, svakako, porodica Sokolovića. Iz ovog roda poteklo je nekoliko državnika i značajnih ličnosti u Osmanskom Carstvu. Tokom XVI stoljeća smjenjivalo se nekoliko članova ovog roda na vodećim položajima u carevini.

Porodica Sokolovića vodi porijeklo od sitnog seoskog plemstva. Imala je nekoliko ograna koji su naseljavali predio između Glasinca i Lima.²¹⁴) Krajem XVI stoljeća ušli su i u jedan grbovnik domaće vlastele.²¹⁵)

Prvi čovjek koji je oduvao kao adžami-oglan iz roda Sokolovića bio je Deli Husrev-paša. On je doveden u carski saraj krajem XV stoljeća. Njegovo napredovanje u službi počinje već 1516. godine kada je otpremljen u Konju za namjesnika. Nakon toga bio je beglerbeg u Džarbekiru, Šamu, Halepu i Rumeliji. Od 1535. do 1536. godine bio je valija u Egiptu da bi nakon toga postao član vezirskog vijeća.²¹⁶) Sultan Sulajman mu je uskratilo državni pečat u korist vezira Rustem-paše Opukovića. To je bio razlog da Husrev-paša izvrši samoubistvo 1544. godine.²¹⁷) Njegovi rođaci imali su timare širom Bosne.²¹⁸) Husrev-paša je imao sina Kurd-bega. Po mišljenju M. Mujezinovića, Husrev-pašin sin je i Mustafa-aga beg, čiji se grob nalazi u Šetićima (okolina Rogatice). Na nišanu je uklesana godina smrti početak mjeseca ša'bana 962 (21—30. VI 1556). Inače uzglavni nišan na ovom grobu je visok 3,0 m. i jedan je od najvećih na području Bosne i Hercegovine.²¹⁹)

Kurd-beg Sokolović, sin Deli Husrev-pašin bio je sandžakbeg u Nigdu (Turska, grad Nigde nalazi se jugoistočno od Ankare). Umro je oko 1572. godine. Njegova smrt veoma je ražalostila tadašnjeg sultana Selima II.²²⁰)

Mustafa-paša Sokolović (Lala), došao je u sultanov saraj uz pomoć svog starijeg brata Deli Husrev-paše. Njegov uspon počeo je onoga dana

²¹³) T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 91.

²¹⁴) R. Samardžić, *Mehmed Sokolović*, Beograd 1975, str. 14.

²¹⁵) Isto, str. 16.

²¹⁶) Isto, str. 8.

²¹⁷) S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 30.

²¹⁸) BBA, TD № 201 (1541); OIS str. 87, to 46, 57, 63.

²¹⁹) M. Mujezinović, *Islamska epigrafika u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1977, str. 104—105.

²²⁰) S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 38.

kada je postao carski berberbaša. Kasnije je postao mirahor i češnegir. Bio je lala, vaspitač carevića Selima. Njegova velika zasluga je osvajanje Kipra i Sirvana. Kao serasker osmanlijske vojske zapovijedao je u ratu protiv Perzije 1578—79. godine. Njegova velika želja da postane veliki vezir nije se ostvarila. Umro je 1580. godine. Imao je sina Mehmed-pašu²²¹) Mustafa-paša Sokolović bio je cijeloga života u neprijateljstvu sa svojim slavnim rođakom Mehmed-pašom Sokolovićem.

Mehmed-paša Sokolović, sin spomenutog Mustafa-paše zauzimao je položaj beglerbega Mer'aša. Njegova majka bila je kćerka egipatskog sultana Kansu Garije. Umro je veoma mlad u tridesetoj godini života 1574. godine.²²²)

Mehmed-paša Sokolović (Visoki), veliki vezir rodio se u selu Sokolovićima nedaleko od Rudog. Otac mu se zvao Dimitrije²²³) i imao je osim Mehmeda (kome je rođeno ime bilo Bajo), još dva sina i jednu kćer koja je bila udata za Sinan-bega Boljanika, hercegovačkog sandžakbega. Jedan od braće Mehmed-paše bio je i Makarije, iguman manastira Hilandara, kasnije prvi patrijarh obnovljene Pečke patrijaršije.²²⁴) Sinovac Mehmed-paše i Makarija Antonije bio je 1570. hercegovački mitropolit.²²⁵)

Mehmed je kao adžami-oglan odveden u Jedrene i tu stekao svoje prvo obrazovanje. Službu na dvoru je započeo kao rakabdar²²⁶), zatim čohadar²²⁷), silahdar²²⁸) te češnegirbaša.²²⁹) Godine 1543. sultan Sulejman ga je postavio za kapidžibašu, zapovjednika dvorske straže. Položaj kapudan-paše Mehmed-paša je dobio nakon smrti Hajrudina Barbarose 1546. godine i na tom položaju ostao je do 1551. kada je unaprijeđen u zvanje rumeljskog beglerbega. Te godine povjerenom mu je zapovjedništvo nad vojskom u ratu protiv ostataka Ugarske i Habsburgovaca.²³⁰)

Juna 1555. godine, nakon uspjeha na istočnom ratištu i pogubljenja princa Bajezida, sultan Sulejman Velikanstveni imenovao je Mehmed-pašu Sokolovića trećim vezinom Porte. »Ulaskom u vezirsko veće, Mehmed Sokolović je postao stub carstva, ministar i velmoža konačno vezan za Carigrad...« Otada mu je bio otvoren put ka položaju prvog ministra. U međuvremenu oženio se kćerkom prestolonasljednika Selima, sultanijom İmihan (1562). Tada je već imao dva sina Hasana i Kurda. Nije poznato ime njihove majke. U to vrijeme postali carski zet značilo je mnogo, i to

²²¹) Isto, str. 57.

²²²) Isto, str. 47.

²²³) Dimitrije Sokolović je kasnije prešao na islam i dobio je ime Džemaludin Sinan-beg. Bio je mutevellija jednog vakufa koji je njegov sin Mehmed-paša osnovao u Bosni. Vid. R. Samardžić, *Mehmed Sokolović*, str. 33.

²²⁴) M. Vuklićević, *Znameniti Srbi muhamedanci, Beograd* 1901, str. 47; *Istorija naroda Jugoslavije II*, str. 110.

²²⁵) M. Vuklićević, nav. djelo, str. 51.

²²⁶) Rikabdar-dvorjanik koji je pomagao svome gospodaru da uzjaše na konja.

²²⁷) Čohadar-dvorjanin — koji se starao o odijelu svoga gospodara.

²²⁸) Silahdar-dvorjanin koji se starao o oružju svoga gospodara.

²²⁹) Češnegirbaša-pratilac sultana na putovanjima.

²³⁰) B. Purđev, *Prva godina ratovanja Mehmeda Sokolovića u Banatu i prvog opsada Temišvara*, *Glasnik Istoriskog društva u Novom Sadu*, knj. VII, sv. 1—3, 1934, str. 68.

je bio jedan od puteva ka položaju velikog vezira. Mehmed-paša je taj položaj dobio 28. juna 1565. godine. Od tada počinje njegova uspješna uprava u Turskom Carstvu, za vladavine trojice sultana: Sulejmana Velikanstvenog, Selima II i Murata III. Odmah u početku svoga vezirovanja odlazi u pohod na Austriju. Za vrijeme toga rata umro je sultan Sulejman. Naslijedio ga je sin Selim, koji je zadržao Sokolovića na položaju prvog ministra. Poslije uspješnog pohoda na Siget, Mehmed-paša više nije često na ratište, već je radije ostajao u Istanbulu.

Kada je Murat III stupio na prijestolje, broj neprijatelja Mehmed-paše Sokolovića se naglo uvećao. 11. oktobra 1579. godine ubio ga je jedan derviš, vjerovatno porijeklom iz Bosne.

Za života Mehmed-paša je podigao mnogobrojne zadužbine po cijelom Carstvu. Na njega nas i danas podsjeća velikanstveni most preko Drine u Višegradu na kojem stoje uklesane riječi pjesnika Nihadija »... Građevina mu ispađe tako divna, da se onome koji je vidi čini da zrno bisera stoji u vodi a nebeski svod mu je školjka.«

U rodnom selu Sokolovićima Mehmed-paša je podigao džamiju, mekteb, musafirhanu, vodovod. Svoje zadužbine ostavio je i u Istanbulu, Beogradu, Bečkereku (sada Zrenjanin). Njegovo doba pored uspona u graditeljstvu obilježeno je i velikim uspjesima u književnosti. Za svoje vladavine Mehmed-paša je nastojao da na visoke položaje u Carstvu postavlja ljude iz roda Sokolovića. Tako su u to vrijeme njegovi rođaci zauzimali najviše položaje po provincijama Turskog Carstva.

Mehmed-paša je imao četiri sina: Kurd-bega, Hasan-pašu, Ibrahim i Ahmed-bega.

Za Kurd-bega Sokolovića ne zna se kada je rođen ni ko mu je bila majka. Prvo učešće u vojni bio mu je pohod na Siget u kojem su učestvovali i njegov otac i brat Hasan, Veoma mlad dobio je položaj hercegovačkog sandžakbega. Bilo je to 1569. godine. Hercegovina je u to vrijeme bila u stalnoj opasnosti od Mlečana. Mladi Sokolović je uspio da održi mir u Hercegovini. To mu je uspijevalo i zbog susjeda Dubrovčana koji su takođe željeli mir na granici. Dubrovčani su održavali dobre odnose sa Kurd-begom, kome su slali svoje majstore za gradnju njegovih zadužbina u Pijevljima, Foči i Mostaru.²³¹) Od Dubrovčana je često dobivao poklone, kao i njegov otac Mehmed-paša.

Kurd-beg je umro veoma mlad 1571. godine. Mehmed-pašu je veoma pogodila sinovljeva smrt te je u njegov spomen podigao karavansaraj pokraj mosta na Trebišnjici.²³¹)

Hasan-paša Sokolović drugi je sin Mehmed-pašin za koga se takođe ne zna kada je rođen i ko mu je bila majka. Učestvovao je u pohodu na Siget sa svojim ocem i bratom Kurd-begom. Hasan-paša je bio beglerbeg u Djarbekiru, sandžakbeg u Bosni, Erzerumu, Anadolu, Temišvaru i Budimu.²³²) Na upravu u smederevski sandžak došao je 1571. godine da

²³⁰) T. Popović, *Turska i Dubrovnik u XVI vijeku*, str. 276.

²³¹) R. Samardžić, *Mehmed Sokolović*, str. 309.

²³²) O Hasan-paši više vid. *Islam Anšiklopedisi V Cilt I kisim*, s. 225—329.

bi nadzirao gradnju očevih zadužbina u Beogradu. Hasan-paša je tada podigao i poznati vezirov saraj u Beogradu u kojem su kasnije odsjedale visoke ličnosti.

Hasan-paša je imao sina Mustafu, koji je bio zaim.²³²⁾

Ibrahim-han jedini je Mehmed-pašin sin koji je ostao u životu iz braka sa sultanijom Ismihan. Dugo godina je sakrivan u dvoru, jer carske kćeri nisu smjele imati muške djece. Ibrahim je bio namjesnik u Džarbekiru i dva puta u Bosni. Umro je 1622. godine u Istanbulu.²³⁴⁾

Ahmed-beg, četvrti sin Mehmed-pašin bio je zaim u Bosni. U su-marnom defteru zvočničkog sandžaka iz 1570. godine u nahiji Visori upisan je »zijamet Ahmed-bega sina velikog vezira Sokol Mehmed-paše«.²³⁵⁾

Neki od potomaka Mehmed-paše bili su mutevelije njegovog vakufa u Bečkereku (Zrenjanin). Mehmed-paše je, naime, kada je bio na vrhuncu moći od zapuštenog Bečkereka svojim zadužbinama napravio kasabu. Ti potomci potliču najvjerovatnije od njegovog sina Ibrahima.²³⁶⁾

Semsa, sestra Mehmed-paše, bila je udata za hercegovačkog sandžakbega Sinan-bega Boljanica. O njoj se zna samo toliko da je u Banjoj Luci podigla most oko 1582. godine.²³⁷⁾

Od iste loze potječe i Rustem-beg Sokolović. Rano je primio islam i ne zna se kako mu je bilo rođeno ime. Pretpostavlja se da je bio brat Mehmed-pašinog oca Dimitrija. Imao je tri sina: Derviš-pašu, Ali-bega i Ferhad-pašu.²³⁸⁾

Derviš-paša je odrastao na carskom dvoru. Bio je beglerbeg u Džarbekiru, a poginuo je u ratu protiv Perzije²³⁹⁾ (oko 1578). Učestvovao je u opsadi Jagra zajedno s rumeljskim beglerbegom Hasan-pašom, budimskim beglerbegom Hadim Ali-pašom i drugim istaknutim ličnostima.

Ali-beg je 1574. imenovan za kliški sandžakbega na mjesto brata Ferhad-paše, koji je bio premješten za bosanskog sandžakbega.²⁴⁰⁾ Godine 1576. Ali-beg je postao pakrački sandžakbег, Bio je veoma obra-zovan. Mnogo je ratovao naročito u Ugarskoj.²⁴¹⁾ Umro je 1595. godine.

Ferhad-beg, kasniji Ferhad-paša Sokolović jedna je od značajnijih ličnosti iz porodice Sokolovića. Kao kliški sandžakbег (1566—1574) istakao se u borbama protiv Mlečana i dosta doprinio osvajanjima u Skradinu, Drnišu, Vrani i Obrovcu. Osvojio je tvrđavu Zemunik i Pločnik, kulu

Vičevo i plodni Tinj, koji je postao feud porodice Sokolovića.²⁴²⁾ Dosta uspjeha imao je Ferhad-beg u borbama u Slavoniji. Uz pomoć hercegovačkog sandžakbega Sinan-bega Boljanica porazio je zagrebačkog kano-nika Franju Filipovića. Franjo je kasnije prešao na islam i od njega vuku lozu bosanski begovi Filipovići.²⁴³⁾

Od 1574. do 1580. godine Ferhad-beg je bio bosanski sandžakbег. Za tih šest godina mnogo puta je provaljivao u Hrvatsku i Slavoniju i proslavio se tim borbama. Tada je zauzeo Podzvizd, uže Kladuše, Sturlić, Oostrožac a 1577. i Zrin, nekadašnju djedovinu knezova Zrinjskih.²⁴⁴⁾

Kada je Bosna 1580. godine postala pašaluk, Ferhad-beg je postao prvi bosanski paša i na tom položaju je ostao do 1588. godine.²⁴⁵⁾ Cijelo to vrijeme je bio u dobrim odnosima s Dubrovčanima, dopisivao se s njima²⁴⁶⁾ i dobivao poklone koje su obično donosila po dva poklisara.²⁴⁷⁾ Ferhad-paša je poznat i po mnogobrojnim zadužbinama koje je podizao po Bosni. On je samo u Banjoj Luci od 1579. do 1587. godine podigao dvije stotine i šesnaest javnih objekata.²⁴⁸⁾ O njegovim zadužbinama nalazimo podatke u njegovoj vakufnami čiji se prepis nalazi u Vakufskoj direkciji u Sarajevu a koji je objavio A. Muftić 1941. godine.²⁴⁹⁾ Najljepši spomenik među Ferhad-pašinim zadužbinama je džamija Ferhadija u Banjoj Luci. To je inače jedan od najljepših spomenika islamske arhitekture u Bosni i Hercegovini. Ferhad-paša je ovu džamiju podigao od dobijenog ratnog plijena. To se može zaključiti iz natpisa koji se nalazi nad glavnim ulazom »...Sa ratnim imetkom podiže dobro taj odabrani muž«²⁵⁰⁾, a sačuvala se i jedna narodna pjesma u kojoj se kaže da je Ferhad-paša dobio otkupninu za oslobođenje grofa Wolfa Engelharda von Auersberga.²⁵¹⁾

Ferhad-paša je podizanjem svojih zadužbina uticao na formiranje nekih gradskih naselja u Bosni. Na putu između Sinja i Knina u selu Donje Hrvace Ferhad-paša je po naređenju sultana osnovao kasabu. Isto tako podizanjem džamije i mekteba uticao je na formiranje kasabe Zemunik.²⁵²⁾

Osim Banje Luke, Ferhad-paša je imao zadužbine u Livnu, Kostajnici, Dobrunu, Kratovu, Svinjaru, Vrani.²⁵³⁾

²⁴²⁾ S. Traljić, *Nin pod udarom tursko-mletačkih ratova*, Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 16—17, Zadar 1969, str. 532—542.

²⁴³⁾ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 20.

²⁴⁴⁾ V. Klaić, *Povijest Hrvata V*, Zagreb 1973, str. 412—413.

²⁴⁵⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 81.

²⁴⁶⁾ HAD, Acta Turcarum, B III, № 11.

²⁴⁷⁾ HAD, Cons. Rog., 1581, 100, 68, 224.

²⁴⁸⁾ A. Bejtović, *Banja Luka pod turskom vladavinom*, »Naše starine« I, Sarajevo 1953, str. 97.

²⁴⁹⁾ A. Muftić, *Moschee und Stiftung Ferhad Pasa's in Banja Luka*, Leipzig 1941.

²⁵⁰⁾ M. Mujezinović, *Turski natpisi iz nekoliko mjesta Bosne i Hercegovine*, POF III—IV, Sarajevo 1953, str. 447.

²⁵¹⁾ A. Bejtović, *Banja Luka pod turskom vladavinom*, str. 100.

²⁵²⁾ A. Handžić, *O formiranju nekih gradskih naselja...*, str. 140—141.

²⁵³⁾ A. Bejtović, *Banja Luka pod turskom vladavinom*, str. 97.

²³²⁾ *Istorija Beograda I*, str. 333.

²³³⁾ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 32.

²³⁴⁾ BBA, TD № 395, Sumarni defter zvočničkog sandžaka iz 1570. godine; OIS br 142, to 7.

²³⁵⁾ R. Samardžić, *Mehmed Sokolović*, str. 86.

²³⁶⁾ Dž. Čelić — M. Mujezinović, *Stari mostovi u Bosni i Hercegovini*, str. 133.

²³⁷⁾ R. Samardžić, *Mehmed Sokolović*, str. 362.

²³⁸⁾ Isto, str. 549.

²³⁹⁾ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 9.

²⁴⁰⁾ R. Samardžić, *Mehmed Sokolović*, str. 363.

Iz vakuf-name Ferhad-paše Sokolovića saznaje se da su mu djeca bila pokopana u Livnu. Sinovi mu nisu uspjeli doći položaj kakav je zauzimalo Ferhad-paša. Husejn-beg i Mehmed-beg su živjeli u Banjoj Luci. Za Husejn-bega se zna da je 1614. godine obnovio oćev most na Vrbasu.²⁵⁴ Sulejman-beg je bio kapetan i podigao je džamiju, han i dućane u Dubočju.²⁵⁵ O četvrtom Ferhad-pašinom sinu zna se samo toliko da je imao posjede u nahiji Kobaš.²⁵⁶ Ferhad-pašin rod je izumro u Banjoj Luci s njegovim praunukom Mustaj-pašom.

Stričević velikog vezira Mehmed-paše Sokolovića Mustafa-paša bio je takode istaknuta ličnost. Doveden je u sultanov saraj u vrijeme kada se njegov slavni rođak već peo stepenicama uspjeha. Od samog početka Mehmed-paša je podržavao svog darovitog rođaka. I Mustafa-paša je bio sin hrišćanskih roditelja koji su do kraja života ostali u svojoj vjeri. Njegov je rođeni stričević bio patrijarh srpske crkve Makarije Sokolović.²⁵⁷ Svoj uspješan put državnika Mustafa-paša je započeo kao bosanski sandžakbeg 1555. godine. Zatim je bio sandžakbeg u Fileku u Mađarskoj, a 10. septembra 1560. postao je sandžakbeg kliški sandžaka. Nakon toga ponovo je došao za sandžakbega bosanskog sandžaka. U tome vremenu tj. 1565. godine osvojio je Krupu. Od 29. augusta 1566. Mustafa-paša je bio na položaju budimskog beglerbega, kada je dobio i titulu vezira. Pogubljen je u Budimu 1578. godine.²⁵⁸

Mustafa-paša je poznat kao utemeljitelj više svojih vakufskih objekata i institucija. Prije 1555. godine podigao je na raznim stranama u Bosni nekoliko džamija, medresa, mesdžida i mekteba.²⁵⁹ Godine 1555. osnovao je kasabu Rudo u svom rodnom kraju. Tu je podigao džamiju, mekteb, han, most, hamam, mlin na rijeci Krupi i razne dućane.²⁶⁰ Osim Rudog, Mustafa-paša je podigao zadužbine u Sarajevu, Mokrom, Goraždu, Maglaju, Banjoj Luci, Kostajnici i kasabi Trn.²⁶¹ Iz njegove vakuf-name saznajemo da nije ostavio živih potomaka.²⁶²

Mustafa-pašin brat, zvani Lala odveden je zajedno s bratom Mustafaom u sultanov saraj. Tamo je odgojen i prvi stepen koji je postigao bilo je zvanje mirahora. Bosanski namjesnik postao je 1566. godine, a bio je i anadolski i rumelijski beglerbeg. On je drugi iz ove slavne porodice koji je dobio i rang velikog vezira. Bilo je to 1604. godine. Tada mu je

primala čast da izvrši krunisanje Bočkaja ugarskom krunom. Umro je 16. maja 1606. godine i sahranjen u Istanbulu. Imao je šestoro djece.²⁶³

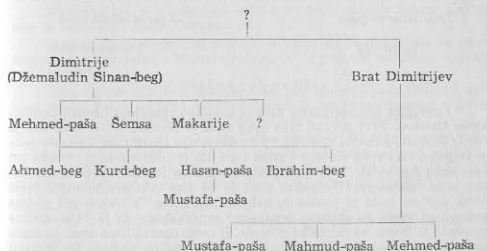
Za Mahmud-pašu Sokolovića zna se da je bio beglerbeg Rumelije. Umro je 1582. godine.²⁶⁴

I ova trojica stričevića velikog vezira Mehmed-paše Sokolovića, brata Mustafa-paša, Mehmed-paša i Mahmud-paša bili su istaknute ličnosti.

Među mnogobrojnim rođacima Mehmed-pašinim u sultanov dvor došao je i Mustafa-paša Sokolović, zvani Kara Sahin. Bio je beglerbeg u Erzerumu, a zatim 1562. namjesnik u Egiptu. Mustafa-paša (Kara Sahin) imao je dva sina: Behrama i Rizvana.²⁶⁵ Za Rizvana je poznato da je bio defterdar, zatim namjesnik u Jemenu. Postao je beglerbeg u Anadoliji i dobio je titulu paše. U tom zvanju, kao beglerbeg, umro je 1585. godine. Imao je sina Ahmed-bega, a ovaj, opet, Hasan-pašu Rizvanbegovića.²⁶⁶ Behram-paša, drugi sin Kara Mustafa-paše, mnogo je ratovao u Jemenu i tamo je osnovao mnogobrojne zadužbine. Zajedno sa Lala Mustafa-pašom ratovao je u Perziji 1578. godine.²⁶⁷

Tokom XV i XVI stoljeća Sokolovići su imali veliki broj svojih članova u sultanovoj službi. Bili su uvijek međusobno povezani i održavali su veze sa svojim zavičajem. Iz ove porodice potekla su dva velika vezira, pet vezira, deset begler-bega i još niz drugih značajnih ličnosti.

U XVII stoljeću uticaj porodice Sokolovića se smanjio, ali i dalje je ona bila jedna od uglednijih begovskih porodica u Bosni. Sokolovića ima i danas u Bosni, kao i u Istanbulu.²⁶⁸

²⁵⁴ D. Ž. Čelić — M. Mujezinović, *Stari mostovi u Bosni i Hercegovini*, str. 132—133.

²⁵⁵ Ankara, TK № 477, Opširni defter za Bosnu iz 1603—1617. godine; OIS br. 203, fo 164—165.

²⁵⁶ Isto, fo 172.

²⁵⁷ L. J. Stojanović, *Stari srpski zapisi i natpisi I*, 20; A. Bejtlić, *Rudo i rudski kraj kroz vijekove* — Sponemica povodom 30-godišnjice Prve proleterske brigade, Sarajevo 1971, str. 199—200.

²⁵⁸ A. Bejtlić, *Rudo i rudski kraj kroz vijekove*, str. 203.

²⁵⁹ Isto, str. 203.

²⁶⁰ *Vakufnama Kara Mustafa-paše Sokolovića iz 1555. godine o osnivanju grada Rudo*, preveo N. Filipović, Rudo — sponemica 30-godišnjice Prve proleterske brigade, str. 173—177.

²⁶¹ Muhamed Enver i Kadić, *Hronika II*, str. 193—205.

²⁶² A. Bejtlić, *Rudo i rudski kraj kroz vijekove*, str. 206.

²⁶³ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 47; O Mehmed-paši vide I. Uzunarsli, *Osmanski Tarihi III Cilt*, 2 ksim, str. 361—362.

²⁶⁴ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 41.

²⁶⁵ Isto, str. 56.

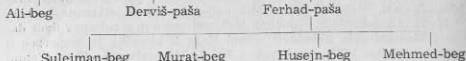
²⁶⁶ Isto, str. 64.

²⁶⁷ Isto, str. 15.

²⁶⁸ A. Rošić, *Sokolovići*, Sarajevo 1927, str. 228.

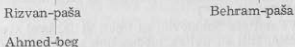
Dругi ogranak Sokolovića

Rustem-beg

Treći ogranak Sokolovića

Mustafa-paša (Kara Šahin)

Četvrti ogranak Sokolovića

?

Skenderpašići

I porodica Skenderpašića dala je nekoliko značajnih ličnosti Osmanom Carstvu. Prvi poznati član ovog roda je Skender-paša. Otac mu je bio iz Đenove, a majka Grkinja.²⁷³ Po Muvekitu i Bašagiću, Skender-paša je odgojen na dvoru sultana Fatiha i s njim je učestvovao u pohodu pri osvajanju Bosne. H. Šabanović pretpostavlja da je Skender-paša bio bosanski sandžakbeg 1477. godine i da je na tom položaju ostao do ljeta 1480. godine, kada je postao rumeljski beglerbeg.²⁷⁴ Nakon pet godina ponovo se vraća na dužnost bosanskog sandžakbega, te je 1499. godine prodirao iz Bosne na mletačke posjede. U ovim operacijama imao je dosta uspjeha, te je zauzeo i Prusac, gdje je 1488. godine podigao i sultansku džamiju u tvrđavi.²⁷⁴

Skender-paša je umro 1504. godine. Za života je podigao mnogobrojne zadužbine, a u Sarajevu se i danas jedan kraj zove Skenderija.

²⁷³ H. Šabanović, *Bosanski sandžak-beg Skender*, Istorijski glasnik I/1955, str. 117.

²⁷⁴ Isto, str. 120.

²⁷⁴ A. Handžić, *O formiranju nekih gradskih naselja...*, str. 146.

mjesto gdje su bile Skender-pašine zadužbine. Podigao je tekiju, javnu kuhinju za sirotinju, most preko Miljacke, karavansaraj, mnogobrojne mlinove u Sarajevu, Rogatici, Visokom i Višegradu. U blizini tekije nalazili su se i čifluc, voćnjaci, mlinovi sve što je bilo u posjedu Skender-paše.²⁷⁵

U Istanbulu je Skender-paša podigao mesdžid i tekiju i za njihovo održavanje vakufio četiri sela u kadiluku Vize.²⁷⁶

Pouzdanvo se zna da je Skender-paša imao dva sina Hurem-pašu i Mustafa-pašu, kao i jednu kćer.²⁷⁷ Prema nekim podacima S. Bašagića, Skender-paša je imao sinove Hasan-bega i Numan-bega.

Skender-pašin sin Hurem-paša bio je početkom XVI stoljeća zaim u Bosni. U defteru za bosanski sandžak iz 1516. godine upisani su njegovi posjedi (zijamet) u nahiji Brod u iznosu od 73.412 akči. Jedno vrijeme Hurem-paša je bio i beglerbeg Karamanije (u vrijeme sultana Sulejmana Veličanstvenog) i na tom položaju je i poginuo.²⁷⁸

Mladi sin Skender-pašin, Mustafa-paša, rođen je oko 1482. godine. Još kao mladić učestvovao je s ocem 1499. godine u borbama u Dalmaciji. Bio je namjesnik u Siriji do 1526. godine kada je poginuo.²⁷⁹ U Sarajevu je sagradio džamiju i mekteb uz tekiju svoga oca Skender-paše i za nju vakufio velike posjede u Veseloj straži u nahiji Uskoplje.²⁷⁷ Vakuf-nama Mustafa-paše o podizanju ove džamije i zavještanju dobara za njeno održavanje sačuvana je i predstavlja najstariji sačuvani primjerak originalne vakuf-name u Bosni. Ovjerenja je u Tripolisu 1517. godine.²⁷⁸ Njegova džamija je prva pod kupolom podignuta džamija u Sarajevu.

Mustafa-paša je bio oženjen jednom od kćeri sultana Selima I s kojom je imao sina Kara Osmana.

O kćeri Skender-pašinoj poznato je samo da je bila udata za smederevskog sandžak-bega Mustafa-pašu, koji je podigao zadužbine u Nišu i Naldeku.²⁷⁹

Kara Osman Sah-beg Skenderpašić, sin Mustafa-paše i kćerke sultana Selima, bio je od 1561. do 1563. godine bosanski sandžakbeg, a zatim sandžakbeg u Lepantu i Trikali, gdje je umro 1567. godine.²⁸⁰

A. Handžić navodi da je Mustafa-paša imao još jednog sina, Mehmed-hana, koji je 1548. godine bio zvojnički sandžakbeg i koji je sahranjen u Skoplju kraj svoje majke sultanije. Na položaju zvojničkog sandžak-bega Mehmed-hana je zamijenio sin Ahmed-beg (1558).²⁸¹

²⁷³ B. Zlatar, *Popis vakufa u Bosni iz prve polovine XVI vijeka*, POF XX—XXII/1970—71, str. 115—129.

²⁷⁴ M. T. Gökbilgin, *Edirne...*, s. 432.

²⁷⁴ H. Šabanović, *Bosanski sandžak-beg Skender*, str. 125.

²⁷⁵ Sicilli Osmani II, str. 271.

²⁷⁶ H. Šabanović, *Bosanski sandžak-beg Skender*, str. 126.

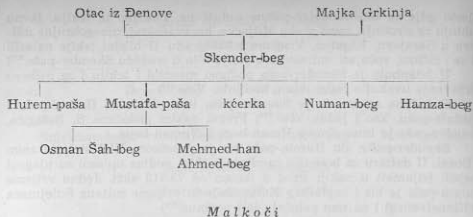
²⁷⁷ BBA, TD № 211, Opširni defter bosanskog sandžaka iz 1540. godine; OIS br. 75, fo 396.

²⁷⁸ H. Šabanović, *Najstarije vakufname u Bosni*, POF III—IV/1953, str. 403—413.

²⁷⁹ H. Šabanović, *Bosanski sandžak-beg Skender*, str. 127.

²⁸⁰ Isto, str. 127.

²⁸¹ A. Handžić, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Sarajevo 1973, str. 63.

Općenito se smatra da je najstariji predak ove porodice Kara Osman, koji se istakao u borbama protiv Mlečana i Mađara.²⁹² O njegovom porijeklu se ne zna ništa pouzdano. Najvjerovatnije da je Kara Osman domaći čovjek i da je porijeklom iz Uskoplja. Prvi put u izvorima se javlja 1485. godine kao posjednik timara u sarajevskoj nahiji.²⁹³ Kasnije je imao više posjeda u nahijama Sokol i Neretvi.²⁹⁴

Kara Osman je imao tri sina: Hasan-bega, Malkoč-bega i Džafer-bega.

Hasan-beg, sin Malkoč-begov bio je dzrdar tvrđave Novi u Bosni. Imao je posjede u nahijama Sokol, Nečven i Uskoplju.²⁹⁵ Inače i o Hasan-begu se ne zna mnogo, kao ni o drugom Kara Osmanovom sinu Džafer-begu, koji je bio samo timarnik. Ni o njihovim potomcima nema podataka.

Najpoznatiji Kara Osmanov sin je Malkoč-beg, poznati krajišnik, koji je učestvovao u mnogim ratnim pohodima prema zapadu. Kada su Turci osvojena područja u Dalmaciji, preko Dinare, pretvorili u poseban vilajet, koji se zvao Vilajet Hrvati, Malkoč-beg je postao prvi vojvoda toga vilajeta. od 1555. do 1561. godine bio je bosanski sandžakbeg, a od 1561. do 1563. hercegovački sandžakbeg.²⁹⁶ Pred kraj života Malkoč-beg je postao kliški sandžakbeg i na tom položaju je i umro 26. oktobra 1565. godine. Pokopan je u Banjoj Luci pokraj svog sina Džafer-bega.²⁹⁷ Od njegovih zadužbina poznata nam je jedino džamija koju je podigao u Glamoču tadašnjem sjedištu istoimene nahije.²⁹⁸

²⁹² O Malkočima opširnije u radu B. Zlata, POF XXVI u štampi.

²⁹³ BBA, TD № 18 (1485); OIS br. 61, fo 17.

²⁹⁴ BBA, TD № 284 (1550); OIS br. 212, fo. 187; BBA, TD № 57 (1528—1530); OIS br. 64, fo. 19.

²⁹⁵ BBA, TD № 533 (1574); OIS br. 92, fo 317; BBA, TD № 284 (1550); OIS br. 212, fo 88, 173, 183, 186, 197.

²⁹⁶ T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 97.

²⁹⁷ H. Šabanović, *Natpisi na nadgrobnim spomenicima Malkoč-bega i njegovog sina Džafer-bega*. POF II/1951. Sarajevo 1952, str. 255.

²⁹⁸ Ankara, TK № 475 (početak XVII stoljeća), OIS br. 221, fo 241.

Od potomaka Malkoč-beg je imao, koliko se zna, sedam sinova i jednu kćer: Džafera, Osmana, Omera, Ibrahim, Aliju, Husejnu, Hasana i kćer Hani. Svi oni imali su velike posjede u kliškom sandžaku koje su naslijedili od oca ili stekli svojim zaslugama. Džafer-beg je bio kapetan u Građskoj, i to je prvi pomen funkciji kapetana u Bosni.²⁹⁹

Ibrahim-beg je poznat po tome što je podizanjem džamije udario temelje Novoselu, kasnijem Donjem Vakufu.³⁰⁰ Vršio je dužnost kapetana obrovačke kapetanije.

Omer-beg, sin Malkoč-begov bio je miralaj u kliškom sandžaku.

Ali-beg je kao i Džafer-beg i Ibrahim-beg bio kapetan³⁰¹, jer je ta funkcija bila nasljedna u porodici. Jedno vrijeme bio je sandžakbeg i muhafiz Ostrogon.³⁰²

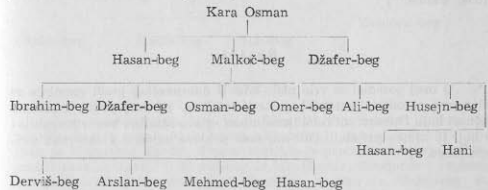
Husejn-beg, peti Malkoč-begov sin bio je krupni zaim a jedno vrijeme je i on bio na dužnosti kapetana rijeke Save.³⁰³

O Osman-begu i Hasan-begu nema podataka, izuzev onih koji su se nalazili u nahijama Nadin, Ključ i Kupres.³⁰⁴

I Hani, kćer Malkoč-begova kao i cijela porodica imala je posjede u kliškom sandžaku u nahijama Kupresu i Uskoplju.³⁰⁵

Od potomaka Malkoč-begovih sinova javljaju se u izvorima do kraja XVI stoljeća samo Džafer-begovi sinovi. On je imao četiri sina: Arslana, Mehmeda, Derviša i Hasana.

Postoje nepotpunji dokazi da su neki od Malkočevića dobili kasnije zijamet u Dugama kod Prozora, te su po tome mjestu ti članovi i njihovi potomci nazvani Dulali-Dugalici.³⁰⁶

²⁹⁹ H. Kreševljaković, *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*, Naučno društvo NR BiH, knj. 4, Sarajevo 1954, str. 17.

³⁰⁰ Ankara, TK № 475 (početak XVII stoljeća); OIS br. 211, fo 82.

³⁰¹ BBA, TD № 533 (1573); OIS br. 92, fo 18.

³⁰² S. Bašagić, *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1900, str. 50.

³⁰³ H. Šabanović, *Vojno uređenje Bosne od 1463. do kraja XVI stoljeća*, str. 221.

³⁰⁴ BBA, TD № 533 (1574); OIS br. 92, fo 146.

³⁰⁵ Isto.

³⁰⁶ A. Handžić, *Pisma Ahmed-paše Dugalica dubrovačkom knezu i vlasteli*, POF III—IV/1952—53, str. 146.

Porodica Jurišević je najvjerovatnije porijeklom iz Bosne. Najpoznatiji član ovog roda je Mustafa-paša Jurišević, bosanski sandžakbeg od 1. oktobra 1515. godine sve do smrti 1520²⁹⁷) Imao je velike posjede u Bosni. Njegov has iznosio je 445.337 akči.²⁹⁸) U domen Mustafa-pašinih posjeda spadalo je i Sarajevo. Iz ove porodice poznata su još dva Mustafa-pašina rodaka, Ahmed-beg i Sulejman-beg. Obadvojica su bili zaimi.²⁹⁹)

Katušići

Porodica Katušić porijeklom je iz Cernice. Najpoznatiji član ove porodice i prvi koji je primio islam bio je Ferhad-beg Katušić, sin Radosava Katušića iz Cernice.³⁰⁰) Prvi put ga susrećemo 1515. godine kada je dolazio u Dubrovnik s bratom i ocem. Ime brata u ovom dokumentu se ne spominje, a otac Radosav živio je u to vrijeme u Cernici.³⁰¹) Ferhad-beg je u oktobru 1521. posjetio svoga oca u Cernici.³⁰²)

Č. Truhelka je, čini se, pogrešno izjednačio Ferhad-bega Katušića s Ferhad-pašom Šibenčanom, koji je bio vezir i carski zet, a ubijen je 1524. godine.³⁰³)

Resići

O ovoj porodici se vrlo malo zna. U dubrovačkoj građi spominje se član ove porodice Skender-beg Resić, alajbeg, po svoj prilici istaknuta ličnost koju Dubrovčani oslovljavaju kao »glava sandžak-begovih spahija« i koji je njihov prijatelj. Oni mu nose poklone zajedno s darovima sandžakbegu.³⁰⁴)

²⁹⁷) H. Šabanović, *Postanak i razvoj Sarajeva*, Radovi knj. XIII. Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka knj. 5, Sarajevo 1960, str. 102.

²⁹⁸) BBA, TD № 57, Sumarni defter bosanskog sandžaka iz 1528—30; OIS br. 64, fo 2.

²⁹⁹) BBA, TD № 57 (1528—30); OIS br. 64, fo 12, 22, 24.

³⁰⁰) HAD, Cons. Rog. 35, 141: »... Ferchat begh subasliacho filio Radossavi Catussich de Cernica...«

³⁰¹) Č. Truhelka, *Gazi Husrev-beg, njegov život i njegovo doba*, str. 8, bilješka 3.

³⁰²) Isto.

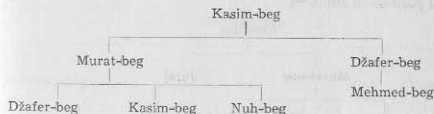
³⁰³) Isto.

³⁰⁴) HAD, Cons. Rog. 36, 1522, 222.

Kopčići su zauzimali istaknuto mjesto među mushmanskim plemstvom u XVI stoljeću.³⁰⁵) Najstariji poznati član ove porodice Kasim-beg Kopčić posjedovao je 1516. godine zijamet u nahiji Osat u višegradskom kadiluku s godišnjim prihodom od 40.072 akče.³⁰⁶) Od njegovih potomaka poznata su dva sina: Murat-beg i Džafer-beg.

Murat-beg Kopčić bio je kliški sandžak-beg³⁰⁷). Imao je zijamet u nahiji Neretvi koji se sastojao od nekoliko sela.³⁰⁸) Od njegovih potomaka poznata su mu tri sina: Džafer-beg, Kasim-beg i Nuh-beg. Sva trojica su bili spahije i nosili titulu beg.

O drugom Murat-begovom sinu Džafer-begu nema podataka u pristupačnim izvorima, izuzev jedne zabilješke u bosanskom defteru iz 1529. godine u kojoj se kaže da je novac od svog unapređenja Kasim-beg dao svom sinu Džaferu.³⁰⁹) Međutim, u narodnim pjesmama ime Džafer-bega Kopčića se često spominje. Od njegovih potomaka zna se za jednog sina Mehmeda, koji je imao timar u nahiji Neretvi sa prihodom od 3.083 akče.³¹⁰)

Tardići

Ova porodica porijeklom je iz Šibenika. Prvi poznati član iz ove porodice koji je primio islam i koga susrećemo u prvoj polovini XVI stoljeća je Murat-beg Tardić. Njegov brat bio je svećenik, živio je u Šibeniku i zvao se Juraj.³¹¹) Murat-beg je bio libertin, dvorjanin i napokon čehaja bosanskog Husrev-bega.³¹²) Spominje se kao sin Abdulahov, što takođe izričito ukazuje na njegovo hrišćansko porijeklo. Murat-beg je

³⁰⁵) Opširnije vid. B. Zlatar, *Kopčići i Vilići* (Prilog izučavanja muslimanskih begovskih porodica u Bosni i Hercegovini u XVI stoljeću), Prilozi Instituta za istoriju br. XIII, Sarajevo 1977, str. 322—327.

³⁰⁶) BBA, TD № 56 (1516); OIS br. 63, fo 28.

³⁰⁷) HAD, Cons. Rog. 53, 133, 1550, god.

³⁰⁸) BBA, Matije defteri № 706 (1550); OIS br. 213, fo 73.

³⁰⁹) BBA, TD № 57 (1528—30); OIS br. 64, fo 23.

³¹⁰) BBA, TD № 284 (1550); OIS br. 212, fo 129.

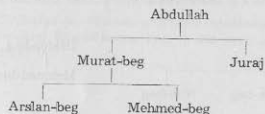
³¹¹) M. Mujić, *Robovi iz Hrvatske pred sarajevskim sudom u XVI vijeku*, »Otkrića«, 1956, str. 308—310.

³¹²) H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 64.

1526. godine postao Husrev-begov kapidžibaša i vojvoda.³¹³ Iste godine je sa Husrev-begom učestvovao u pohodu na Mohač kada je imao početni zbijamet od 20.000 akči³¹⁴) Godine 1527. zadarski knez je javio u Mletke da je turska vojska došla pod Obrovac pod vodstvom Murat-bega Tardića³¹⁵), kojom prilikom je Obrovac bio i zauzet (30. III 1527). Veliku zaslugu imao je Murat-beg i u osvajanju Klisa 12. marta 1537. godine. Tada je od osvojenih krajeva zapadne Bosne, Dalmacije, Krbave i Like bio obrazovan kliški sandžak. Za prvog kliškog sandžakbega imenovan je upravo Murat-beg Tardić. Na ovom položaju on je ostao do 1544. godine. Sredinom aprila 1538. Murat-beg je zauzeo Nadin i Vranu, a tokom 1543. i Brezovicu, Pakrac i Petrovinu.³¹⁶)

Murat-beg je imao velike posjede u kliškom sandžaku.³¹⁷) U samom Klisu podigao je džamiju. Iz Klisa je bio premješten za požeškog sandžakbega³¹⁸), ali je tu dužnost vršio kratko vrijeme, jer je već 1545. umro. Sahrnjan je pored Husrev-bega u dvoriti njegove džamije u Sarajevu kao prvi mutevelija Husrev-begova vakufa.

Prvi podacima H. Šabanovića, Murat-beg je imao sina Mehmed-bega, koji se spominje među turskim vojskovođama u Slavoniji i Hrvatskoj³¹⁹), i Arslan-bega, koji je 1545. godine u nahiji Orahovici u požeškom sandžaku posjedovao čifluk.³²⁰)

Ulamapašići

Rodonačelnik porodice Ulamapašić je Ulama-beg (paša). On je rodom iz Perzije.³²¹) Bio je gospodar Azerbejdžana i bivši vazal perzijskog šaha.³²²) Sultan Sulejman ga je premjestio iz Azije u Bosnu za bosanskog

³¹³) M. Mujezinović, *Turski natpisi u Sarajevu iz XVI vijeka*, FOE II/1951, str. 103.

³¹⁴) A. Aličić, *Popis bosanske vojske pred bitku na Mohaču 1526. g.* FOE XXV/1975, Sarajevo 1977, str. 199.

³¹⁵) V. Klaić, *Povijest Hrvata V*, str. 93.

³¹⁶) R. Samardžić, *Sulejman i Rokselana*, str. 620—633.

³¹⁷) BBA, TD № 211 (1940); OIS br. 75, fo 310.

³¹⁸) H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 65.

³¹⁹) E. Čelebi, *Putopis*, str. 124, nap. 173.

³²⁰) H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 221.

³²¹) S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 19.

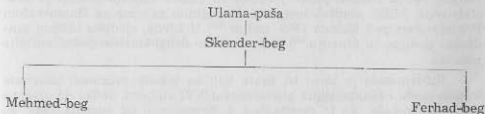
³²²) R. Samardžić, *Sulejman i Rokselana*, str. 163

sandžakbega. Ulama-beg je na ovaj položaj došao poslije Husrev-bega, 1541, i tu ostao do 1558. godine. Svojim upadima iz Bosne Ulama-beg je ugrožavao susjedne teritorije. Tako je u aprilu 1543. osvojio gradove: Voćin, Stupčanicu, Čakovec, Bijelu Stijenu i Orahovicu.³²³) Učestvovao je i u operacijama u Banatu 1552. Tom prilikom je osvojio Moslavinu, Viroviticu i Čazmu.³²⁴) Postao je paša.

Ulama-paša je imao sina Skender-bega, koji je bio bosanski zaim i koji je stanovao u Sarajevu. Godine 1566. Skender-beg je postao pakrački sandžakbega, odakle je premješten za požeškog sandžakbega.³²⁵) Na tom položaju je i poginuo.

Skender-beg je imao sina Mehmed-bega, koji je bio pjesnik i koji je pisao pod pseudonimom Gajreti. Umro je 1582. godine.³²⁶) Bašagić navodi da je Skender-beg imao još jednog sina Ferhad-bega, koji je takođe živio u Bosni.³²⁷)

Porodica Ulamapašića jedna je od rijetkih porodica čija je loza prešađena u Bosnu. Ulama-paša je, dakle, bio premješten u Bosnu na dužnost, a njegovi potomci su tu ostali da žive.

Rustempašići

Poslije Sokolovića na dvoru osmanskih sultana počinje da se ističe jedna nova porodica porijeklom iz naših krajeva. To je porodica Rustempašića. Rodonačelnik je veliki vezir sultana Sulejmmana i njegov zet Rustem-paša Opuković, prema nekim piscima rodom iz Skradina.³²⁸) Dubrovčani su mu se obraćali kao »svomu zaštitniku i srodniku i kao onome koji je njihova jezika«.³²⁹) Prema svjedočenju Bernarda Navadera, međutim, Rustem-paša je rodom iz jednog sela pokraj Sarajeva.³³⁰)

Rustem-paša je odveden u Istanbul kao adžami-oglan. Prvo zvanje koje je stekao na dvoru bilo je zvanje mirahora. Zatim je bio beglerbeg u Džarbekiru i Anadoliji. Godine 1539. oženio se kćerkom sultana Su-

³²³) Isto, str. 632.

³²⁴) R. Samardžić, *Mehmed Sokolović*, str. 112.

³²⁵) H. Šabanović, *Književnost Muslimana na orijentalnim jezicima*, str. 70.

³²⁶) Isto, str. 70—71; *Sicilijanski Osmanski III*, s. 621.

³²⁷) S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 19.

³²⁸) Isto, str. 19.

³²⁹) J. Tadić, *Slovenski osjećaji naših starih Muslimana*, *Kalendar Gajreta za 1940. godinu*, Sarajevo 1939, str. 71.

³³⁰) R. Samardžić, *Mehmed Sokolović*, str. 7; *Islam* *Ansiklopedist IX*, *Cilt*, str. 800 *Relazioni*, serie III, vol. I, 88—89.

lejmama, princezom Mihrimah, i tada je dobio titulu vezira, 1541. postao je drugi vezir, a u martu 1544. veliki vezir.³³¹⁾ Od 1553. do 1555. sultan Sulejman je bio oduzeo državni pečat Rustem-paši i povjerio ga osvajaču Temišvara, Ahmed-paši.³³²⁾ Kao štićenik i zet sultanije Rokselane, Rustem-paša je ponovo veliki vezir 1555. i na tom položaju je ostao do marta 1561. godine.

Rustem-paša je na raznim stranama podigao niz zadužbina. Bio je veoma bogat. U Istanbulu je sagradio džamiju koja se ističe među spomenicima osmanlijske arhitekture u XVI stoljeću, zatim medresu, karavansaraj, hamam, imaret i biblioteku.³³³⁾ I po Bosni je Rustem-paša podigao niz zadužbina, naročito u Sarajevu (Brusa bezistan), gdje je imao i veće posjede.³³⁴⁾

I sultanija Mihrimah, žena Rustem-pašina bila je veoma bogata i imala velike posjede.³³⁵⁾ Za nju su Dubrovčani nabavljali tkanine u Veneciji i poslije Rustem-pašine smrti.³³⁶⁾

Rustem-paša je imao dva sina i kćer Aišu, koja je bila udata za velikog vezira Ahmed-pašu.³³⁷⁾ Jedan od sinova Rustem-pašinih je Mustafa-paša, kliški sandžak-beg, koji je poginuo zajedno sa Hasan-pašom Predojevićem pod Siskom 1593. godine.³³⁸⁾ U Livnu, sjedištu kliškog sandžaka - podigao je džamiju.³³⁹⁾ Kako se zvao drugi Rustem-pašin, sin nije poznato.

Rustem-paša je imao tri brata koji su takođe zauzimali istaknuta mjesta među muslimanskim plemstvom u XVI stoljeću. Jedan od njegove braće Sinan-paša bio je sandžakbeg u Hercegovini od augusta 1547. do juna 1549. godine, odakle je otišao za admirala osmanske flote.³⁴⁰⁾ Svoga drugog brata Mehmed-bega, zvanog Karadoz-beg, Rustem-paša je doveo u Mostar, gdje je ovaj sagradio niz svojih vakufskih objekata. U izvođenju tih građevina učestvovali su i dubrovački majstori.³⁴¹⁾ Najpoznatija mu je džamija koja se sačuvala do danas i sa čijeg se natpisa vidi da je Mehmed-beg bio brat velikog vezira. Pored još niza građevina u Mostaru, podigao je zadužbine u Konjicu, Blagaju i Potocima kod Mostara.³⁴²⁾ Mehmed-beg (Karadoz-beg) imao je dosta posjeda i u okolici Sarajeva.³⁴³⁾

³³¹⁾ *Islam Ansiklopedisi IX cilt, str. 800-802.*

³³²⁾ R. Samarđić, *Mehmed Sokolović, str. 86.*

³³³⁾ *Islam Ansiklopedisi IX, cilt, str. 800-802.*

³³⁴⁾ BBA, TD № 379 (XVI stoljeće, poslije 1568); OIS br. 76, fo 183.

³³⁵⁾ M. T. Gökbiğgin, *Edirne... s. 500.*

³³⁶⁾ HAD, Cons. Rog. 63, oktobar 1575, 86.

³³⁷⁾ M. Handžić, *Mihrimah Sultanija i njena vakufnama, »Novi behar« 1937-38, str. 15; I. H. Uzuncarşili, *Osmanlı Tarihi, III Cilt, 2 kısım, Ankara 1954, str. 339.**

³³⁸⁾ M. Perojević, *Klis u turskoj vlasti, Sarajevo 1936.*

³³⁹⁾ Ankara, TK № 475 (početak XVII stoljeća); OIS br. 211, fo 95.

³⁴⁰⁾ T. Popović, *Spisak hercegovačkih nomenklatura u XVI veku, str. 96.*

³⁴¹⁾ T. Popović, *Dubrovnici i Turska u XVI veku, str. 218.*

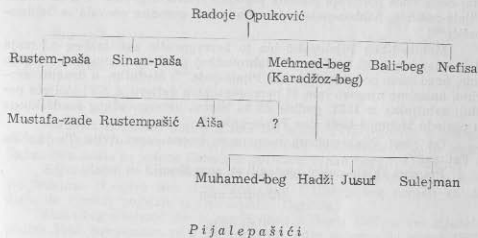
³⁴²⁾ Dž. Čelić - M. Mujezinović, *Stari mostovi u Bosni i Hercegovini, str. 22.*

³⁴³⁾ BBA, TD № 379 (XVI stoljeće poslije 1568); OIS br. 76, fo 174.

Bio je oženjen ženom po imenu Đulšah.³⁴⁴⁾ Iz njegove vakufname se saznaje da je imao tri sina: Muhamed-bega, Hadži Jusufa i Sulejmama.³⁴⁵⁾ Jedan od ove trojice bio je kapetan Neretve.³⁴⁶⁾

Pored Sinan-paše i Mehmed-bega Rustem-paša je imao i brata Bali-bega, koji je podigao jednu džamiju u Pruscu.³⁴⁷⁾ Sestra mu se zvala Nefisa i živjela je u Sarajevu. U Kronici M. E. Kadića spominje se u jednom dokumentu 1565. godine Nefisa, kćerka Mustafe, a sestra velikog vezira Rustem-paše. Da li je ovaj Mustafa i otac Rustem-pašin, još se ne može reći sa sigurnošću.³⁴⁸⁾

Potomak ove porodice je, vjerovatno, i Mehmed-beg Karausbegović iz Novog, i to od Karadoz-bega.³⁴⁹⁾

Pijalepašići su porijeklom iz Hrvatske. Kao rodonačelnik ove porodice navodi se Abdurahman-paša, čiji je sin Pijale-paša bio odgojen na carskom dvoru.³⁵⁰⁾ Prema nekim podacima (Stephan Gerlach) Pijale-paša je rođen u Madarskoj.³⁵¹⁾

Pijale-paša je postao zapovjednik osmanske flote 1544. godine. Nakon velike pobjede te flote i osvajanja Džerbe bio je unaprijeđen u rang alžirskog beglerbega. Iste godine kada se i slavni Mehmed-paša Sokolović

³⁴⁴⁾ A. Namešak, *Karadoz-beg i njegovo doba, »Novi behar«, god. VII, 1913, br. 3-4, str. 38.*

³⁴⁵⁾ H. Hasandedić, *Kulturno-istorijski spomenici u Mostaru iz turskog doba, POF X-XII/1960-61, str. 150.*

³⁴⁶⁾ T. Popović, *Dubrovnici i Turska u XVI veku, str. 462, nap. 86.*

³⁴⁷⁾ BBA, TD № 533 (1574); OIS br. 92, fo 105.

³⁴⁸⁾ M. E. Kadić, *Hronika II, str. 29.*

³⁴⁹⁾ HAD Cons. Rog. LXXIV, 137-7; 20 talira dar čitapo Machmuto Carausbegovich de Castro Novo.

³⁵⁰⁾ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini, str. 62.*

³⁵¹⁾ *Islam Ansiklopedisi IX Cilt, str. 568-569.*

oženio princezom Ismihan (1562) i Pijale-paša je dobio za ženu princezu Dževher-han, kćerku sultana Selima.³⁵³

Kao admiral osmanske flote Pijale-paša je učestvovao u nizu bitaka na moru, na primjer u pohodu na Maltu 1565. Godine 1566. je zauzeo Hios i tada je uveden u vezirsko vijeće. Od 1568. Pijale-paša je bio treći kubbe vezir.³⁵³

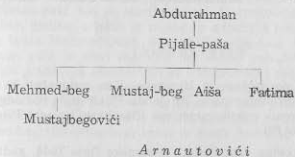
Pijale-paša je umro 1578. godine i pokopan je u svojoj džamiji na Kasum-paši u Istanbulu. Tu su pokopana i njegova djeca: sedam sinova i četiri kćeri.³⁵⁴ Pored džamije u Istanbulu je Pijale-paša podigao još mesdžid, sebilj i mekteb.

Od njegovih sinova poznati su Mustaj-beg i Mehmed-beg. Od Mustaj-bega vuče porijeklo poznata porodica Mustajbegovića³⁵⁵, a od unuka Pijale-pašinog, Šahbaz-paše jedna grana ove porodice nazvala se Šahbaz-pašići.³⁵⁶

Mehmed-beg Pijalepašić bio je hercegovački sandžakbeg od maja do septembra 1582. godine. U dubrovačkoj građi ne navodi se njegovo ime, nego samo podatak da je sin Pijale-paše.³⁵⁷ Međutim, u drugim izvorima nalazimo njegovo ime. U hercegovačkom defteru iz XVI stoljeća postoji zabilješka iz 1582. godine da su hasovi hercegovačkog sandžakbega u posjedu Mehmed-bega sina Pijale-paše.³⁵⁸

Od kćeri Pijale-pašinih poznata su imena samo dvije. To je Aiša i Fatima.³⁵⁹

Potomci Pijale-pašini nastanili su se u Bosni i tu ostali.

Arnautovići

Prvi i najpoznatiji član ove porodice Husejn-beg, sin Ilijasov, zvani Arnautović, živio je u selu Vrhbarju kod Rogatice. Po narodnoj tradiciji rodom je iz Arnautovića, sela kod Rogatice. Mnogo je doprinio razvoju

³⁵² R. Samardžić, *Mehmed Sokolović*, str. 121.

³⁵³ Isto, str. 334.

³⁵⁴ *Islam Ansiklopedisi*, str. 568; I. H. Danišmend, *Osmanlı Tarihi Kronolojisi*,

str. 12.

³⁵⁵ M. Perojević, *Klës u turskoj vlasti*, str. 94.

³⁵⁶ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*,

str. 74.

³⁵⁷ T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 98.

³⁵⁸ Sumarni defter za hercegovački sandžak, Fotokopije u Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, br. 179, fo 2.

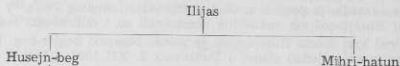
³⁵⁹ M. T. Gökbiğgin, *Edirne...*, s. 502.

Rogatice i njene čaršije. Tu je 1558. godine sagradio džamiju, pored džamije mekteb, vodovod, hamam, karavansaraj, nekoliko dućana, mlinove itd.³⁶⁰

Iz njegove vakuf-name se saznaje da mu se otac zvao Ilijas, majka Hafsa-hatun, sestra Mihri-hatun i žena Hatidža-hatun, te da su imali kćer Aišu.³⁶¹

Husejn-beg se spominje i među svjedocima u vakuf-nami Mustafa-paše Sokolovića³⁶², što pokazuje da je bio veoma ugledan i da je na neki način bio povezan sa slavnom porodicom Sokolovića.

Porodica Arnautović je i kasnije imala velike posjede u okolini Rogatice.³⁶³

Boljanici

Porodica Boljanica potiče iz sela Boljanica u Hercegovini, a uzdigla se zahvaljujući velikom veziru Mehmed-paši Sokoloviću čija je sestra Sema bila udata za jednog člana ove porodice, Sinan-bega Boljanica.

Bajram-aga, rođonačelnik ove porodice, bio je samo aga u selu Boljanicama. Njegova dva sina Sinan-beg i Husejn-beg uspjeli su da dođu do visokih položaja u Osmanskom Carstvu.

Sinan-beg Boljanic bio je sandžakbeg u Bosni 1562, a već sljedeće godine 1563. premješten je u Hercegovinu, gdje je ostao do marta 1567. Ponovo dolazi na isti položaj 1569, zatim i treći put ga nalazimo kao hercegovačkog sandžakbega od aprila 1574. do februara 1580. godine.³⁶⁴

Za vrijeme uprave u Hercegovini Sinan-beg, koji je postao i paša, podigao je niz zadužbina: u Čajnici je sagradio džamiju, mesdžid, mekteb i tekiju, u selu Njegošević mekteb, zatim mesdžid u kasabi Sopot, koja je pripadala kadiluku Nevesinje. U Cerniku, u sandžaku Začasná, Sinan-beg je podigao mekteb, banju i karavansaraj, te niz objekata u Banjoj Luci.³⁶⁵ Preko rijeke Lim u Priboju sagradio je most, kao i još neke mostove na rijeci Janjini³⁶⁶ (rijeka Janjina teče kroz Čajnice i ulijeva se u Drinu). Sahanran je u Čajnici u turbetu pokraj svoje džamije.

³⁶⁰ Rogatice, A. Bejtić, *Period turske vladavine*, Sarajevo 1966, str. 38-61.

³⁶¹ L. Gazić, *Vakuf-nama Husejn-bega, sina Ilijasa iz 1558. godine*, (prevod u rukopisu).

³⁶² *Vakuf-nama Mustafa-paše Sokolovića*, str. 177.

³⁶³ A. Sućeska, *Popis čiflika u rogatičkom kadiluku iz 1835. godine*, POŠ XIV-XV/1964-65, str. 198.

³⁶⁴ T. Popović, *Dubrovnici i Turaka u XVI veku*, str. 240.

³⁶⁵ S. Trako, *Vakuf-nama Sinan-bega Bajramagića* (prevod u rukopisu).

³⁶⁶ Dž. Čelić — M. Mujezinović, *Stari mostovi u Bosni i Hercegovini*, str. 169.

Iz vakuf-name Sinan-begove saznajemo da je imao tri brata: Husejn-pašu, Ali-bega i Davud-bega, zatim dvije sestre: Muksimu i Zilkadu i roje djece: sina Sulejman-bega i dvije kćeri: Belkisu i Aišu. Njegova raća Ali-beg i Davud-beg bili su mutevelije njegova vakufa. U dubrovačkoj građi spominju se četiri Sinan-begova sina koji su u oktobru 1665. godine posjetili Dubrovnik³⁶⁷), ali se ne navode njihova imena.

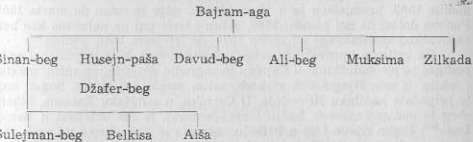
Husejn-paša Boljančić, drugi sin Bajram-agin, bio je takođe hercevački sandžakbeg, i to od marta 1567. do marta 1569. godine. Iz Hercegovine je premješten za sandžakbega u Bosnu.³⁶⁸) Kasnije je bio begler-beg u Egiptu, Dijarbekiru i Bagdadu.³⁶⁹) Kao beglerbeg Dijarbekira odigao je u Pljevljima veoma lijepu džamiju u karavansaraj.³⁷⁰) Za ove bjekte uvakufio je posjede u okolini Pljevalja i Bijelog Polja.³⁷¹) U poziciju Husejn-pašinih zadužbina učestvovali su i dubrovački majstori.

Pred kraj života Husejn-paša je postao bosanski begler-beg. U tom vojstvu pisao je jedno pismo u Dubrovnik 2. XII 1004. (1595) iz Banje Luke.³⁷²)

Pored navedenih članova roda Boljančića E. Čelebi navodi još i Džafer-bega Boljančića za koga H. Sabanović tvrdi da je potomak Husejn-paše. Ta tvrdnja je vjerovatna i zbog toga što su se odžaci Džafer-begovi alazili u okolini Čajniča.³⁷³)

U dvorištu Sinan-begove džamije u Čajniču nalazi se nadgrobni spomenik s ženskom kapom. Natpis na nišanu pisan je 1582. godine. Tu je najvjerovatnije sahranjena neka žena iz porodice Boljančića.³⁷⁴)

Rod Boljančića potekao je iz Hercegovine, a njegovi članovi su živjeli održali se u Bosni i Hercegovini. Ova porodica je karakteristična i zbog toga što je bila rodbinski povezana s nekim begovskim porodicama u Bosni.

³⁶⁷) T. Popović, Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku, str. 97; HAD, Cons. Rog. 57, 204'.

³⁶⁸) Isto, str. 97.

³⁶⁹) M. Vasić, Gradovi pod turskom vlašću, Istorija Crne Gore 3, tom I, Nitograd, 1976, str. 517.

³⁷⁰) BBA, TD № 654, nedatirani opširni defter hercegovačkog sandžaka iz XVI stoljeća; OIS br. 99, fo 35.

³⁷¹) Isto, fo 37.

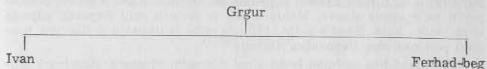
³⁷²) HAD, Acta Turcarum I—XC, fo 35.

³⁷³) E. Čelebi, Fufopsis, str. 395.

³⁷⁴) M. Mujezinović, Turski natpis XVI vijeka u Bosni i Hercegovini.

Porodica Vuković-Desisalić je poznata srednjovjekovna porodica koja se javlja u prvoj polovini XV stoljeća u Hercegovini. Najstariji poznati član ove porodice bio je knez Vuk Desisalić, koji se 1435. spominje kao vlastelin Hercega Stjepana. Na dvoru Ahmed-paše Hercegovića živio je jedan član ove porodice Grgur Desisalić, koji bi mogao biti otac Ferhad-bega Vukovića-Desisalića. Ferhad-beg je jedini poznati islamizirani član ove porodice. Živio je u Sarajevu. Bio je bosanski sandžakbeg od 1568. do 1572. godine i dugogodišnji čezmansko-pakrački sandžakbeg.³⁷⁵) Ferhad-beg je 1561. podigao u Sarajevu Ferhadiju džamiju.³⁷⁶)

U XVI stoljeću u Sarajevu je živio i Ferhad-begov brat vojvoda Ivan Desisalić.³⁷⁷)

Prodovići

Odakle je ova porodica, još se ne zna. Od ovog roda zna se samo za Hasan-pašu Prodovića i njegova dva rodaka.

Hasan-paša je bio hercegovački sandžakbeg od aprila 1572. do aprila 1574. godine.³⁷⁸) Iz ovog vremena, tačnije iz 1573, sačuvana su njegova originalna pisma u Bečkom arhivu.³⁷⁹) Prije nego što je došao za hercegovačkog sandžakbega, Hasan-paša je bio temišvarski beglerbeg.³⁸⁰)

Od njegove rodbine zna se samo za Mehmed-agu, sestrića Hasan-pašinog i rodaka mu Osman-agu.³⁸¹)

Bardonjići

Bardonjići su porijeklom iz Novog. Jedini poznati član ove porodice iz XVI stoljeća je bio Piri-Čelebića Bardonjić.³⁸²) On je 1571. i 1573. go-

POF VIII IX/1958—59, Sarajevo 1960, str. 187.

³⁷⁵) H. Sabanović, Bosanski namesnik Ferhad-beg Vuković Desisalić, Zbornik Filozofskog fakulteta IV, Beograd 1957, str. 117, 125 i 126.

³⁷⁶) H. Sabanović, Ko je osnovao sarajevsku Ferhadiju, Glasnik VIS-a IV, sv. 1—4, 1953; M. Mujezinović, Turski natpisi u Sarajevu iz XVI vijeka, POF II/1951, Sarajevo 1952, str. 110.

³⁷⁷) Dž. Mazalić, Nekoliko starih slika, GZM LIV/1942, str. 218.

³⁷⁸) T. Popović, Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku, str. 98.

³⁷⁹) A. Ivić, Pisma Hasan-paše hercegovačkog iz 1573. godine, Spomenik SKA, 49, 1910, str. 22—27.

³⁸⁰) R. Samardžić, Mehmed Sokolović, str. 134.

³⁸¹) HAD, Dona Turcarum I, 24; Cons. Rog. 61, 160b.

³⁸²) V. Skarić, Podaci za historiju Hercegovine od 1566. do sredine 17 vijeka, GZM, 1931, str. 69.

dine dolazio u Dubrovnik i donosio darove.³⁸³) Njegovi potomci spominju se i u XVII stoljeću.

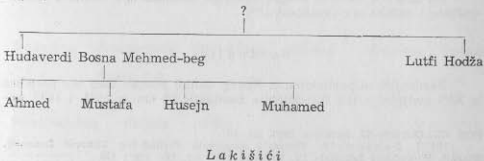
Hudaverdi Bosna Mehmed-beg i njegovi potomci

(Repovci, Ajanovići, Alibegovići, Avdibegovići, Husejnbegovići i Jusufbegovići)

Među najkrupnije feudale u XVI stoljeću u Bosni ubraja se i Hudaverdi Bosna Mehmed-beg. On je bio dvorski čauš. Posjedovao je zijamet u kliškom sandžaku u iznosu od 47.696 akči i u bosanskom sandžaku u iznosu od 12.300 akči. Za zasluge u vojnim pohodima dobivao je povšiće, te se njegov zijamet popeo na 88.596 akči. Kasnije su ovi posjedi prešli na njegove sinove. Mehmed-beg je živio u selu Repovci, gdje je imao veliku kulu. Negdje prije 1579. sagradio je džamiju u Konjicu, poznatu pod nazivom Repovačka džamija.

Mehmed-beg je imao četiri sina: Ahmeda, Mustafu, Husejna i Muhameda koji su kao i otac bili krupni zaimi. Od Muhameda vodi porijeklo poznata porodica Repovci, a od ostalih sinova potomci su: Ajanovići, Alibegovići, Avdibegovići, Husejnbegovići i Jusufbegovići.³⁸⁴)

Porodica Repovci jedna je od rijetkih porodica o kojoj su se sačuvali podaci iz XVI stoljeća, iako njeni članovi nisu ulazili u upravu Osmanskog Carstva. Sve do okupacije Bosne i Hercegovine (1878), to je bila najuglednija porodica u nahiji Neretvi. Kasnije su iz ove porodice birani vilajetski ajani te se po tome jedna grana ove porodice zove Ajanovići.³⁸⁵)

O porijeklu Lakišića mogu se iznijeti dvije verzije. Prema jednoj, bezi Lakišići došli su iz Konje, iz Male Azije i naselili se u Mostaru, gdje

³⁸³) HAD, Dona Turcarum, 15, 25^a.

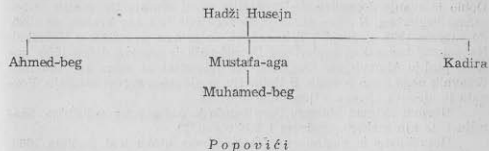
³⁸⁴) H. Hadžibegić — D. Buturović, *Berat Hudaverdi Bosna Mehmed-bega iz 1593. godine*, POP XII—XIII/1962—63, str. 161—174.

³⁸⁵) A. Bejtlić, *Neretvanski bezi Repovci*, »Osvit« II, 57 (1943), str. 2, 3.

su bili dizdari mostarske tvrđave. Druga govori da su Lakišići porijeklom od nekog Lake, koji je živio krajem XV stoljeća u okolini Mostara.³⁸⁶)

Najstariji poznati član ovog roda je Hadži Husejn, koji je živio u drugoj polovini XVI stoljeća. U selu Trebesinj kraj Mostara podigao je mekteb i han. Njegov sin Ahmed-beg Lakišić poznat je po džamiji koju je podigao u Mostaru 1649. godine i koja se očuvala do danas. Iz njegove vakuf-name se saznaje da mu se majka zvala Valide kaduna, brat Hadži Mustafa-aga, sestra Kadira i da mu je navedeni brat Mustafa imao sina Muhamed-bega.³⁸⁷) I ova porodica nije imala značajnijih ličnosti u XVI stoljeću izuzev Ahmed-bega Lakišića. Tek kasnije iz ove porodice bilo je više članova koji su zauzimali istaknutije položaje u osmanskoj vojsci.

Članovi ove porodice opjevani su u mnogim narodnim pjesmama: »Lakišića Zlata«³⁸⁸), »Pogibija Mustaj-bega Lakišića i svatova na Morinama«.³⁸⁹)

Popovići su spahijska porodica iz Bileće. Jedini poznati član ove porodice je spahija Sinan Popović, koji se spominje u augustu 1585. godine kada je dopremio u Dubrovnik kao dar nekoliko grla sitne stoke i teladi³⁹⁰), a za uzvrat je dobio 3.000 aspri.³⁹¹)

Šestokrilovići

O članovima porodice Šestokrilovića često se govori u narodnim pjesmama. Fermendžin navodi u svom popisu bosanskog plemstva da su Šestokrilovići porijeklom iz Perasta.³⁹²) Međutim, u dubrovačkoj građi (Dona Turcarum) spominje se 1501. godine jedan Šestokrilović, koji je bio iz

³⁸⁶) H. Hasanđedić, *Zadužbine Ahmed-age Lakišića u Mostaru*, Glasnik VIS-a 1961, str. 385.

³⁸⁷) Isto.

³⁸⁸) *Gajret* XII/1931, str. 68.

³⁸⁹) *Narodne pjesme Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini, sabrao Košta Hörmann*, savjetnik zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1869.

³⁹⁰) HAD, Dona Turcarum 123^a.

³⁹¹) HAD, Cons. Rog. 68, 271.

³⁹²) P. E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, str. 561.

Novog³⁹⁵), a pet godina ranije javlja se i Mustafa Sestokrliović.³⁹⁴) Sestokrliovića je bilo i u Ulogu. Tu je Mehmed-beg Sestokrliović podigao džamiju.³⁹⁵)

Bajeziđagići

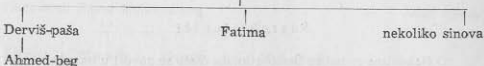
Najstariji član Bajeziđagića Bajeziđ-aga rodio je iz Bosne.³⁹⁶) Živio je u Mostaru gdje mu se rodio sin Derviš. Derviš je kao dijete otišao u Istanbul u vrijeme kada je dosta naših ljudi tamo odlazilo da se školuje i da prave karijeru. Bilo je to u doba Mehmed-paše Sokolovića uz čiju podršku je najviše takvih ljudi i uspjelo.

Još od prvih dana svoga školovanja Derviš je pokazivao veliku sklonost za književnost. Prva njegova služba bila je na dvoru Murata III. Dobio je zvanje dogandžibaše.³⁹⁷) Poslije smrti Murata III, postao je bosanski beglerbeg. Na tom položaju Derviš-paša je ostao kratko, od 1595. do augusta 1596. godine.³⁹⁸) Tokom 1596. nalazio se na ratištu u Ugarskoj. Na položaj bosanskog beglerbega Derviš-paša je ponovo došao 1598. godine, poslije Ahmed-paše Dugalica. Bio je poznat ne samo kao istaknuti državnik nego i kao pjesnik. S ljubavlju je pjevao o svome zavičaju. Poznata je njegova pjesma o ljepotama Mostara.

U svom rodnom Mostaru Derviš-paša je podigao niz zadužbina: džamiju i uz nju mekteb, medresu i biblioteku.³⁹⁹)

Derviš-paša je poginuo na Margaritinom otoku kod Budima 1603. godine.⁴⁰⁰) Iz njegove vakuf-name saznajemo da je imao više braće i sestara. Jedna sestra se zvala Fatima i živjela je u Mostaru. Kao sestra uglednog beglerbega dobivala je poklone od Dubrovčana.⁴⁰¹) Od Derviš-pašinih potomaka zna se za jednog sina Ahmed-bega, koji je kao i otac

Bajeziđ-aga

³⁹⁵) HAD, Dona Turcarum 152'.

³⁹⁶) V. Skarić, Podaci za historiju Hercegovine od 1566. do sredine 17 vijeka, str. 70.

³⁹⁷) E. Čelebi, Putopis, str. 409.

³⁹⁸) H. Šabanović, Književnost Muslimana na orijentalnim jezicima, str. 118.

³⁹⁹) Dogandžibaša — starješina sokolara.

⁴⁰⁰) Vakuf-name Derviš-paše Bajeziđagića u Vakufskom povjerenstvu u Mostaru, a prepis u Vakufskoj direkciji u Sarajevu.

⁴⁰¹) H. Šabanović, Književnost Muslimana na orijentalnim jezicima, str. 122.

⁴⁰²) I. H. Danišmend, Osmanli Tarihi Kronolojisi, 3. cilt, str. 221; O Derviš-paši više vid. Islam Ansiklopedisi 3, Cilt, str. 549—551; Sicilli Osmanli II, str. 329.

⁴⁰¹) HAD, Acta Turcarum, Bi № 2, br. dok. 13.

bilo pjesnik. Upravljao je u više sandžaka u Ugarskoj, gdje je i umro 1641. godine.⁴⁰²) Najvjerovatnije da se neko vrijeme nalazio u službi i u Bosni gdje je u sarajevskoj nahiji imao zijamet u iznosu od 34.023 akče.⁴⁰³)

Cengići

Za Cengiće se može reći da su jedna od rijetkih muslimanskih begovskih porodica u Bosni porijeklom iz Turske. Prvi poznati član ove porodice je Istendijar-beg, plemić i slobodni vazal dinastije Akkoyunlu. Krajem XV stoljeća ove porodice je preseljena u grad Cengri kod Ankare. Po tom gradu su se i prozvali Cengići. U XVI stoljeću su se doselili u Hercegovinu, odakle su se razvili u nekoliko ograna. Jedan ogranak se naselio u Zagorju, drugi na Ratajima, treći na Ustikolini. Neki članovi ovog roda živjeli su u Foči, Pljevljima, Sarajevu itd.

Kako su se Cengići doselili u Bosnu tek sredinom XVI stoljeća, oni se do kraja tog stoljeća nisu naročito isticali, naime, nema još pomena nekim značajnijim ličnostima. Tek tokom XVII, XVIII i XIX stoljeća njih ugled raste. Koliko se zna, osam članova te porodice nalazilo se na položaju sandžakbega, a trojica su nosili titulu paše.⁴⁰⁴)

Iz XVI stoljeća poznat je jedino Mehmed-beg Cengić, koji je živio u Bosni odakle je otišao u Jedrene.⁴⁰⁵)

Novošeherlije

Po imenu se vidi da su Novošeherlije iz Novog Šehera (naselje između Zepča i Tešnja). Prvi značajniji član te porodice Ibrahim odveden je kao ađami ogranak u Istanbul. Tamo je prvo postao janjičarski aga, a zatim beglerbeg Rumelije. Godine 1582. postao je vezir i tada se oženio Aišom, kćerkom Murata III. Prvi put 1595. godine postao je veliki vezir i taj položaj zauzimao je još tri puta. U svom rodnom mjestu Novom Šehru podigao je džamiju.⁴⁰⁶)

Ibrahim-paša je umro 1601. godine u Beogradu. Tijelo mu je preneseno u Istanbul i sahranjeno u Sehzade džamiji. U dvorištu te džamije sultanija Aiša je podigla česmu za dušu svoga muža.⁴⁰⁷)

⁴⁰²) S. Bašagić, Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini, str. 3.

⁴⁰³) BBA, TD № 728, Sumarni popis timara i spahija bosanskog, hercegovačkog, zvrničkog, kliškog i pakračkog sandžaka s početka XVII stoljeća; OIS br. 100, fo. 9.

⁴⁰⁴) O porodici Cengiće više vid. H. Kreševljaković, Cengići — Prilog proučavanju feudalizma u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1959.

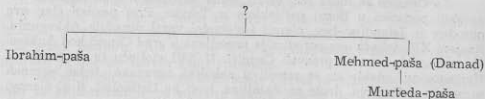
⁴⁰⁵) M. Mujezinović, Turski natpisi XVI vijeka u Bosni i Hercegovini, POF VIII—IX/1958—59, str. 182—183.

⁴⁰⁶) S. Bašagić, Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini, str. 33—34.

⁴⁰⁷) I. H. Uzunčarsili, Osmanli Tarihi, III, Cilt, 2. kism, str. 352.

Brat Ibrahim-pašin bio je Mehmed-paša (Damad), namjesnik Seherizula. I on je, kao i Ibrahim-paša, bio oženjen sultanijom. Imao je sina Murteda-pašu, koji je bio sandžakbeg u Bosni i Bugarskoj.⁴⁰⁸⁾

Iz dubrovačkih izvora znamo da je od januara 1588. do februara 1592. na položaju hercegovačkog sandžakbega bio brat drugog vezira Ibrahim-paše Novoscherlije. Njegovom ime se tu ne navodi⁴⁰⁹⁾, pa ne znamo da li je to bio pomenuti Mehmed-paša ili neki drugi njegov brat.

Predojevići

Predojevići su živjeli u Hercegovini i spominju se još od 1356. godine.⁴¹⁰⁾ Prvi poznati islamizirani član ove porodice bio je Herceglji Hasan-paša Predojević. Kako mu i sam nadimak kaže, rođen je u Hercegovini. Vjerovatno je kao adžami-oglan odveden u sultanski saraj gdje je prvo bio čakirdžibaša.⁴¹¹⁾ Iz dvora je premješten za sandžakbega u Segedin odakle je 1591. došao za beglerbega u Bosnu.⁴¹²⁾ Hasan-paša je bio poznat kao veoma ratoboran. Kao bosanski beglerbeg osvojio je Bihać (1592) i time proširio granice Osmanskog Carstva prema zapadu. Osvajanje Bihaća opjevano je i u našim narodnim pjesmama.⁴¹³⁾ Iako je bio kratko vrijeme beglerbeg u Bosni, Hasan-paša je uspio da uspostavi dobre odnose s Dubrovčanima.⁴¹⁴⁾

Pokušaj Hasan-paše da osvoji Sisak nije uspio. Poginuo je u toj bici zajedno sa tri bosanska sandžak-bega i više hiljada vojnika.

O potomcima Hasan-paše Predojevića nema podataka.

Prema Klaiću, Hasan-paša je imao brata Džafer-bega, koji je bio sandžakbeg u Cerniku, a bio je oženjen bogatom perzijskom kneginjom, udovicom velikog vezira Osmana.⁴¹⁵⁾

⁴⁰⁸⁾ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 45.

⁴⁰⁹⁾ T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 98.

⁴¹⁰⁾ K. Jireček, *Istorija Srba*, str. 45.

⁴¹¹⁾ Čakirdžibaša-starješina sokolara.

⁴¹²⁾ S. Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, str. 24-25.

⁴¹³⁾ Hasan-paša Predojević osvaja Bihać, Junjačke pjesme (muhamedanske), III, Zagreb 1898, str. 53-75.

⁴¹⁴⁾ HAD, Acta Turcarum, B III, № 11, 74, 66a-b, 65a-b, C II, № 6, 23a-b.

⁴¹⁵⁾ V. Klaić, *Povijest Hrvata V*, str. 456.

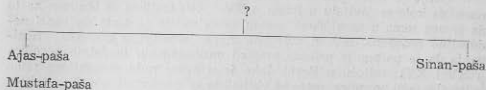
Ajaspašići

O porijeklu ove porodice nije poznato gotovo ništa. Prema pisanju S. Bašagića i I. H. Danišmenda, najpoznatiji član te porodice bio je Mustafa-paša, sin velikog vezira Ajas-paše, a bratić serdara Sinan-paše.⁴¹⁶⁾

Mustafa-paša je bio bosanski beglerbeg krajem XVI stoljeća. Poznat je po tome što su na osnovu njegovih povelja (berata) iz 1593. godine, a koje je potvrdio i sultan u Bosni i Hercegovini počeli da nasljeđuju timari i zijameti po sistemu odžakluka.⁴¹⁷⁾

Godine 1595. Mustafa-paša se nalazio na položaju beglerbega u Samu i u tom svojstvu je učestvovao u bici kod Kalugerena (24. VIII 1595).⁴¹⁸⁾

Nije poznato da li je imao potomaka i da li su se zadržali u Bosni i poslije njegovog odlaska.

Postoji još niz ličnosti koje se susreću u izvorima i literaturi i koje su pripadale feudalnoj klasi, ali se ne može ukazati na neku rodbinsku vezu među njima. Ima isto tako niz porodica za koje se zna ili pretpostavlja da su se pojavile u XVI stoljeću, ali su tek kasnije njihovi članovi tokom XVII, XVIII i XIX stoljeća igrali značajniju ulogu u istoriji Bosne. To su, između ostalih, Resulbegovići, veoma poznata porodica iz Trebinja koja, prema tradiciji, potječe od Petra Sarmenta, sina Ivana, koji je bio zapovjednik španjolske posade. Prilikom zauzeća Novog 1539. godine zarobljen je od strane Osmanlija, poslije je primio islam i od njega vuoku lozu Resulbegovići. Prema drugoj tradiciji, ova porodica je porijeklom iz Perasta čiji je stanovnik grof Burović primio islam i uzeo ime Resul.⁴¹⁹⁾ Mnoge turske isprave ove porodice su sačuvane i sada se nalaze u Arhivu Orientalnog instituta u Sarajevu.

Za Kapetanoviće se misli da su porijeklom od hrvatskih plemića Cvitkovića-Zidilara iz Imotskog.⁴²⁰⁾

Begovi Beširevići živjeli su u Ostrovcu⁴²¹⁾, a prema tradiciji vuoku porijeklo od jednog sina Janković Stojana, koji je primio islam.⁴²²⁾

⁴¹⁶⁾ S. Bašagić, *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine*, str. 48.

⁴¹⁷⁾ A. Sućeska, *Evolucija u nasljeđivanju odžakluka timara u bosanskom pašaluku*, GDI BiH XIX/1970-71, Sarajevo 1973, str. 35.

⁴¹⁸⁾ I. H. Danišmend, *Osmanski Tarihi Kronoloji*, III, str. 151.

⁴¹⁹⁾ M. Busuladžić, *Resulbegovići*, »Novi behar« 1937-38, str. 101-181.

⁴²⁰⁾ K. Gurić, *O hrvatskom porijeklu begova Kapetanovića*, »Jugoslavenski list« 1938, br. 149.

⁴²¹⁾ R. Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, Zagreb 1943, str. 186.

⁴²²⁾ H. Šehić, *O postanku triju aristokratskih plemena*, »Novi behar«, god. VII/1933, str. 127.

Porodica Čaluk-beg porijeklom je iz Čatića, iz okoline Visokog, a rodonačelnik im je, navodno, bio pisar sultana Fatiha.⁴²³⁾

Za Kovačeviće, Sijerčiće i Todoroviće zna se da su porijeklom od domaće vlastele.⁴²⁴⁾

Kapetani Ostrovice Kulenovići, prema tradiciji, vuku lozu od Kulina bana ili od Mihajla Kulina, brata dužda mletačkog »Kulina«.⁴²⁵⁾ Najme, stari begovi Kulenovići posjećivali su grob Razi Kadune u Petrovcu, čijeg su sina Kulina Halila smatrali za svog rodonačelnika.⁴²⁶⁾

Ovdje je bilo riječi samo o jednom dijelu muslimanskih feudalnih porodica koje se javljaju u Bosni u XV i XVI stoljeću. S obzirom na to da je ova tema u istorijskom smislu značajna, da je dosta složena i nedovoljno proučena, bila bi potrebna mnogo temeljitija arhivska istraživanja da se potpunije prikaže pregled muslimanskih feudalnih porodica u XV i XVI stoljeću u Bosni. Iako je u ovom radu prezentiran samo jedan dio ovih porodica, može se vidjeti da su članovi tih porodica, tokom cijele turske uprave predstavljali najjači oslonac osmanske vlasti u Bosni. Oni su vodili glavnu ulogu ne samo u političkom i ekonomskom nego i u kulturnom životu Bosne.

Kada se svestranije obradi pitanje timarlija u Bosni, koje je poseban problem, tada će se moći i cjelovitije odgovoriti i na pitanje o razvitku muslimanskih feudalnih porodica.

ZUSAMMENFASSUNG

ÜBER EINIGE MOHAMMEDANISCHE FEUDALE FAMILIEN IM XV. UND XVI. JAHRHUNDERT

Die Frage der Entstehung und Entwicklung der mohammedanischen feudalen Familien ist sehr kompliziert und noch wenig untersucht. Auch diese Arbeit beantwortet nicht vollständig die Frage nach der Entstehung und Entwicklung des mohammedanischen Adels in Bosnien. Hier wird ein Teil der in Bosnien im XV. und XVI. Jahrhundert auftretenden Familien bearbeitet. Als Quellenangaben für diese Arbeit dienten vor allem türkische Listen aus

⁴²³⁾ O. Blažević, *Begovska obitelj Čaluk-beg*, »Slobodna riječ«, Beograd 1932.

⁴²⁴⁾ V. Čubrilović, *Poreklo muslimanskog plemstva u Bosni i Hercegovini*, str. 374.

⁴²⁵⁾ H. Kreševijaković, *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*, str. 187.

⁴²⁶⁾ H. Šehić, *Kako je nastalo begovsko plemo Kulenović*, »Novi behar«, VIII/1934—35, str. 330—331.